

Československá štátna pedagogická akadémia v Bratislave v kontexte otázky reformy vzdelávania učiteľstva v medzivojnovom období

Jaroslav Durec

DUREC, Jaroslav. Czechoslovak State Academy of Education in Bratislava in Context of the Issue of Teachers' Education Reform in the Interwar Period. In *Historický zborník*, Vol. 33, 2023, No. 2, pp. 78-112.

Abstract: The study deals with the period of existence of the Czechoslovak State Academy of Education in Bratislava. Its aim is to develop the issue of the organization of study and the educational process itself in a broader context as part of the reform of the school system – along the lines of the most up-to-date educational trends of the interwar period. The establishment of the State Academy of Education in Bratislava was in many ways to copy the previous educational institutions for teachers providing an academic form of education – the School of Higher Educational Studies and the Private Educational Academy in Prague – the establishment of which also dates back to the period of the First Czechoslovak Republic. Based on the historical methods used, in particular the historical comparison, the study analyzes specific areas of the teaching process at the two educational institutions in the context of study at the State Academy of Education. The creation of the Bratislava State Academy of Education was the culmination of the efforts to introduce academic teacher education. The interwar Czechoslovak society, facing many requests, was not yet ready to establish fully-fledged pedagogical faculties within the structure of universities. The Czechoslovak State Academy of Education in Bratislava educated teachers from various parts of the republic at a high professional level and was the direct predecessor of today's educational faculties in Slovakia.

Keywords: Academy of Education; education; interwar period; teacher.

Úvod do problematiky

Učiteľské povolanie malo pri formovaní spoločnosti vždy svoj neoceniteľný význam. Preto je takmer nepochopiteľné, že počas dlhých dejín ľudstva narážalo kvalitné vzdelávanie adeptov učiteľstva národných škôl na neprestajné komplikácie zo strany zodpovedných subjektov. Ak sa pozrieme s nadhľadom na problematiku nedostatočného vzdelávania učiteľstva, tak vyznieva celá táto vec paradoxne, pretože učitelia boli nielen činní za katedrou v učebni, ale rovnako sa angažovali v mimoškolských osvetových aktivitách. Ľudová škola znamenala, najmä pred rokom 1918, keď nebolo v dôsledku maďarizácie slovenských vyšších škôl, hlavné centrum výchovy a vzdelávania, kde sa ako-tak používala ešte slovenčina. Premietanie teoretických projektov reformy akademickej prípravy učiteľského dorastu národných škôl do reálnej praktickej podoby

sa začalo realizovať až po skončení prvej svetovej vojny. Zriadenie Štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave na začiatku tridsiatych rokov dvadsiateho storočia s vysokoškolským charakterom štúdia nebolo náhodou, ale vyvrcholením dlhoročného úsilia o realizovanie vysokoškolského vzdelávania učiteľov národných škôl, respektíve súčasných učiteľov prvého a druhého stupňa základných škôl. Jej založenie sa považovalo za konečné riešenie otázky vzdelávania učiteľov v priebehu prvej Československej republiky. Samozrejme, nebola to požadovaná pedagogická fakulta zakomponovaná spolu s ostatnými fakultami do štruktúry univerzity, ale na vtedajšie spoločensko-politické podmienky doby to bolo pre slovenských učiteľov o krok bližšie k vytúženému cieľu. Väčšia časť príspevkov, ktoré sa doteraz zaoberali problematikou reformy vzdelávania učiteľstva v premenách času, poskytujú viac alebo menej rozsiahly prehľad teoretických koncepcií univerzitných profesorov a organizačnú štruktúru vzdelávacích inštitúcií pre budúcich učiteľov. Samotnej organizačnej a vzdelávacej stránke Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave sa tiež venuje často len krátka informácia medzi riadkami alebo stručná charakteristika na niekoľko riadkov či odsekov.¹ Na základe toho je hlavným cieľom nášho príspevku podrobnejšie skúmať pomerne krátku históriu existencie Štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave v celej jej komplexnosti a kontextovosti v nadväznosti na vývoj reformy vzdelávania učiteľov. V priebehu spracúvania príspevku využijeme viaceré metódy historického výskumu vrátane historicko-porovnávacej metódy, prostredníctvom ktorej bližšie skúmame organizačnú a vzdelávaciu stránku štátnej pedagogickej akadémie v porovnaní s inými vzdelávacími inštitúciami pre učiteľov pôsobiacimi v Československej republike v medzivojnovom období.

Charakteristika pedagogického myslenia v Československej republike po roku 1918

Rok 1918 sa tradične označuje za významnú dejinnú križovatku v slovenských dejinách. Zánikom rakúsko-uhorskej monarchie a vznikom československého štátu sa začali v nových, už slobodnejších, podmienkach prehodnocovať a reformovať viaceré spoločenské oblasti. Jednou z takýchto oblastí bolo aj školstvo. Nebolo to nič nezvyčajné, pretože ako tvrdil sám Anton Štefánek: „Duchovná kultúra na Slovensku je úzko spojená so

---

¹ BAKOŠ, Ľudovít. Vzdelávanie učiteľov v Československu a jeho vývinové tendencie. In *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, roč. 1, 1967, s. 50-51; CACH, Josef. Vývojové tendencie a problémy učiteľského vzdelání v posledním padesátiletí. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 1968, č. 6, s. 784. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=9998%20title=>; ŠTULRAJTEROVÁ, Jana. Vývin učiteľského vzdelávania na Slovensku do roku 1945. In *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013, s. 23; VALENTA, Josef. Škola vysokých štúdií pedagogických v Praze. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 1982, č. 4, s. 446. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=5169%20title=>; VESELÁ, Zdenka. Příspěvek k historii učitelského vzdělávání. In *Pedagogická orientace*, roč. 15, 2005, č. 4, s. 26. Dostupné online: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1005/810>.

školou. V minulosti so školou uhorskou, po prvom prevrate so školou Československou.“² Reorganizáciou slovenského školstva sa primárne zaoberal školský referát ako exozitúra centrálného Ministerstva školstva a národnej osvety v Prahe, ale jeho činnosť oficiálne podliehala priamo Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska. V podstate školský referát so svojimi kompetenciami predstavoval prvé ministerstvo školstva na Slovensku. Jeho vedením bol ako prvý poverený vládny referent Anton Štefánek, ktorý už z predchádzajúceho obdobia dobre poznal situáciu v slovenskom školstve. Medzi svoje prvoradé úlohy si vedenie školského referátu v rámci reformy slovenského školstva stanovilo jeho poslovenčenie a poštátnenie. V poňatí pracovníkov školského referátu spolu s vedúcou postavou Antonom Štefánkom bol proces zavádzania slovenčiny do vyučovania na školách previazaný s ich následným poštátňovaním. V neposlednom rade si popri tom kládli za prioritu upevňovanie československej štátnosti a vybudovanie školskej administratívy na demokratických základoch.³ Na základe národného, kultúrneho a sociálneho faktora vychádzali z názoru, že práve poštátnenie škôl vytvorí z nich kultúrne centrá, ktoré budú slúžiť výchovno-vzdelávacím cieľom všetkých občanov štátu bez rozdielu. Za účelom dosiahnutia tohto ideálu neváhali žiadať, aby sa československé školstvo pripodobnilo moderným školským systémom a „bolo organizované podľa najnovších a najlepších method západnej Evropy“.⁴ Poštátnenie slovenských škôl malo tiež postupne pripravovať priestor pre unifikáciu demokratického školského systému v Čechách a na Slovensku.

Zámer organizovať československé školstvo podľa aktuálnych západných trendov v pedagogickej teórii a praxi medzivojnového obdobia si vyžadovalo zásadne prehodnotiť doterajší stav výchovy a vzdelávania vo viacerých smeroch. Vo všeobecnom rozmere pedagogika ako samostatná vedecká a akademická disciplína nemala na Slovensku do roku 1918 vybudované takmer žiadne zázemie. Absencia slovenských stredných a vysokých škôl bola dôvodom chýbajúcej generácie slovenských pedagógov a najmä pedagogických inštitúcií, ktoré by sa zameriavali na rozvíjanie pedagogiky ako vedy a prípravu nových generácií učiteľov v podobe národne uvedomelých Slovákov.⁵

Opodstatnenosť potreby venovať sa pedagogike ako samostatnej vedeckej disciplíne sa upevnila ešte viac pod vplyvom prenikania reformnej pedagogiky na územie Československej republiky. Šíriace sa myšlienky reformného pedagogického hnutia a jednotnej diferencovanej školy predstavovali zásadný prelomový obrat v tradičnom ponímaní vyučovacieho procesu. Postavenie učiteľa ako hlavného zdroja informácií v priebehu učenia malo ustúpiť v prospech žiakovej skúsenosti s danou učebnou látkou. Charakteristickým znakom novej reformnej školy mal byť jej pracovný rozmer, ktorý

² Slovenský národný archív, Bratislava (SNA), f. Anton Štefánek 1900 – 1960 (AŠ), šk. č. 15, inv. č. 686. Školská úvaha poprevratová.

³ KÁZMEROVÁ, Lubica. K otázkam vývoja školského systému a legislatívy. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, VEDA, 2016, s. 201-203.

⁴ SNA, f. AŠ, šk. č. 15, inv. č. 686. Školská úvaha poprevratová.

⁵ KUDLÁČOVÁ, Blanka. Počiatky pedagogiky a pedagogického diskurzu. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*, s. 66.

smeroval na rozdiel od predchádzajúceho všeobecného vzdelávania k výchove ideálneho človeka – špecialistu v určitom odbore. Z toho dôvodu mala byť škola diferencovaná na tri základné vetvy: technickú, humanitnú klasickú a humanitnú modernú. V opozícii k tejto reformnej koncepcii Václava Příhodu vystupovali zástupcovia tzv. brnianskeho centra, ktoré prezentovali osobnosti ako Ján Uher a Otokar Chlup. Podľa ich názoru nestačilo reformovať školu len na základe vzoru zo zahraničia, ale bolo potrebné hlavne vytvoriť filozofiu výchovy na podklade národných pedagogických a filozofických tradícií. Medzivojnové československé školstvo bolo dejiskom rozličných pedagogických smerov, ktoré mali svojich priaznivcov i odporcov. Slovenské školstvo po roku 1918 nastúpilo na novú cestu a s príchodom českých učiteľov a profesorov v dôsledku nedostatku slovenských učiteľských síl sa začalo uvažovať nad inovatívnyimi vzdelávacími možnosťami aj v slovenskom pedagogickom prostredí. Tie so sebou prinášali nové metódy overovania výsledkov v školskej praxi v podobe experimentov a testovania žiakov.⁶

V priebehu budovania slovenského školstva dôležitú úlohu zohrali českí učitelia a profesori. Slovenských učiteľov, z ktorých by sa stali lojálni občania Československej republiky, takmer nebolo. Veľa ľudových aj stredných škôl zostalo prázdnych, pretože na jednej strane učitelia a profesori maďarskej národnosti opustili územie Slovenska z dôvodu, že odmietli zložiť sľub – prísahu vernosti Československej republike. Na druhej strane tu boli síce mladí absolventi učiteľských ústavov, ktorí sa hlásili k slovenskej národnosti, ale tí nadobudli učiteľské vzdelanie v maďarskom jazyku.⁷ Školský referent Anton Štefánek stál pred zložitou situáciou: „Skúsenosti politický inštinkt mňa správne poučili o tom, že mäkká povaha Slováka by neodolala nástrahám učiteľstva vychovaného a žijúceho v maďaronstve, že vývoj národnej školy by tým utrpel veľké škody. Navrhoval som preto ministerstvu prepustiť, nakoľko možno, všetkých učiteľov a profesorov, ktorí neovládajú slovenčinu, alebo ktorí nesľubujú pre budúcnosť zdarné práce národne výchovnej.“⁸ Prekonať katastrofálnu situáciu v školstve bolo možné jedine vybudovaním nového slovenského školstva s pomocou českých síl. Hlavnými iniciátormi myšlienky príchodu českých učiteľov a profesorov boli Vavro Šrobár a Anton Štefánek, ktorí tak chceli urýchliť slovakizáciu školstva.⁹ Presun štátnych zamestnancov na územie Slovenska podporil zákon č. 605/1919 Zb. z. a n. z 29. októbra 1919, podľa ktorého štátni zamestnanci mohli byť umiestnení príkazom na ktorékoľvek miesto v štáte. Ministerstvo školstva a národnej osvety (MŠaNO) výnosom č. 31152 z 30. júna 1920 to udelilo Školskému referátu v Bratislave pri organizovaní pôsobenia českých učiteľov na ľudových a meštianskych školách a profesorov na stredných školách. Na základe toho školský referát mohol v krajnom prípade v rámci disciplinárneho konania odvolať českých

⁶ LUKÁČ, Eduard. Reformná pedagogika a hnutie reformných škôl. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*, s. 138-140.

⁷ PŠENÁK, Jozef. *Slovenská škola a pedagogika 20. storočia*. Ružomberok : Verbum, 2011, s. 112.

⁸ ŠTEFÁNEK, Anton. *Školstvo na Slovensku*. Bratislava : Nákladom vlastným, 1926, s. 4.

⁹ ZACHAROVÁ, Jarmila. Počiatky činnosti Referátu ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky. In *Paideia: Philosophical e-journal of Charles university*, 9, 2012, č. 1-2, s. 3. Dostupné online: <https://ojs.cuni.cz/paideia/article/view/1773>.

učiteľov a profesorov naspäť do Čiech a na Moravu.¹⁰ Napriek postupnému pribúdaniu slovenských učiteľov pôsobilo na slovenských stredných školách ešte roku 1936 spolu 611 českých profesorov a 357 slovenských profesorov.¹¹

Rozmach najrozličnejších pedagogických prúdov v prvej polovici dvadsiateho storočia nemohol nechať stranou ani reformu učiteľského vzdelávania, ktorá bola už dlhodobo predmetom rôznych odborných diskusií. Nová vízia školy, ktorá bola však rozdielne vnímaná z pohľadu V. Příhodu a O. Chlupa a ich stúpencov, mala tiež zásadný dopad na spor o podobe vysokoškolského vzdelávania učiteľstva. Tieto nezhody v otázkach reformy školstva a vzdelávania učiteľov národných škôl pozorne sledovala odborná aj širšia verejnosť, ktorá zastávala pod vplyvom viacerých argumentov nejednotné stanovisko. Čoskoro sa ukázalo, že reforma školy, reforma vysokoškolského vzdelávania učiteľstva národných škôl a vedecké zameranie pedagogiky boli tri úzko prepojené piliere, ktoré sa vo vzájomnej spojitosti rozumeli nielen ako neoddeliteľná súčasť programu učiteľov, ale rovnako tiež ako základný okruh problémov vzdelávacej politiky v Československej republike.¹²

Alternatívne koncepcie vzdelávania učiteľov národných škôl pred rokom 1918

Návrhy na reformu vzdelávania učiteľov siahajú až do devätnásteho storočia. Významný pedagóg a prvý český univerzitný profesor pedagogiky Gustav Adolf Lindner¹³ v roku 1874 vypracoval návrh s názvom *Vysoká škola pedagogická*,¹⁴ ktorý o niekoľko rokov neskôr, v roku 1880, na učiteľskom zjazde schválilo české učiteľstvo za svoj program. Základom návrhu malo byť rozsiahle pedagogicko-didakticko-psychologické vzdelanie, primárne filozoficky orientované.¹⁵ Navrhovanú Vysokú školu pedagogickú odporúčal zriadiť mimo rámec univerzity ako samostatnú vzdelávaciu inštitúciu

¹⁰ SNA, f. AŠ, šk. č. 13, inv. č. 667. Počiatky novodobého školstva na Slovensku, s. 8-9.

¹¹ KÁZMEROVÁ, Ľubica. Riadiace orgány školstva na Slovensku a vzdelávací systém v rokoch 1918 – 1945. In KÁZMEROVÁ, Ľubica – FALISOVÁ, Anna – HANULA, Matej et al. *Premeny v školstve a vzdelávaní na Slovensku (1918 – 1945)*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 15.

¹² KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. „Nová škola“ v meziválečnom Československu ve Zlíne: *Ideje, aktéři, místa*. Praha : Academia, 2020, s. 50-54.

¹³ Na Filozofickej fakulte českej univerzity Karlo-Ferdinandovej bol 17. augusta 1882 vymenovaný za prvého českého profesora pedagogiky. Okrem pedagogiky prednášal tiež psychológiu a sociológiu.

¹⁴ Nevýhodou uvedeného návrhu G. A. Lindnera bolo to, že vysokoškolské pedagogické vzdelávanie neodporúčal vo všeobecnosti pre učiteľov všetkých stupňov, ale len pre tých učiteľov, ktorí sa pripravovali na vyššie pracovné pozície: napríklad riaditelia škôl, učitelia učiteľských ústavov a zemskí školskí inšpektori. Okrem toho návrh G. A. Lindnera nezohľadňoval praktickú prípravu na cvičných školách a vedecké vzdelávanie v aprobácii predmetov, pretože usudzoval, že praktické skúsenosti už získali priamo v praxi na školách alebo v priebehu vzdelávania v učiteľských ústavoch, kde boli k dispozícii cvičné školy. V rovnakom smere uvažoval, že potrebné vecné vzdelávanie v rámci aprobačných predmetov získali na filozofickej fakulte alebo na učiteľských ústavoch.

¹⁵ KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učiteľská v kontexte reformy vzdelávania učiteľů (ŠVŠP) a reformy školy*. Praha : Academia, 2018, s. 152-154.

z praktických dôvodov, aby na nej mohli študovať na jednej strane budúci stredoškolskí profesori (popri alebo po úspešnom ukončení štúdia na univerzite) a na druhej strane absolventi učiteľských ústavov. Okrem zaujímavého návrhu na zavedenie vysokoškolského vzdelávania učiteľstva bola pedagogická činnosť G. A. Lindnera spájaná s existenciou a riadením dôležitého pedagogického seminára na českej Karlo-Ferdinandovej univerzite. Pedagogický seminár ako nová vzdelávacia inštitúcia bol charakteristický najmä svojou otvorenosťou voči verejnosti, do ktorého mali voľný vstup riadni poslucháči filozofickej fakulty, ako aj učelia ľudových a meštianskych škôl – absolventi učiteľských ústavov s prípadnými doplňujúcimi skúškami. Pedagogický seminár G. A. Lindnera bol jedným z prvých pokusov ako realizovať myšlienku spoločného vzdelávania učiteľov všetkých druhov a stupňov škôl.¹⁶

Na začiatku dvadsiateho storočia v roku 1904 vypracoval nový návrh na zavedenie vysokoškolského vzdelávania učiteľov ďalší český univerzitný profesor pedagogiky František Drtina. Svoj návrh viackrát kriticky prehodnotil. Spočiatku sa sústredil na reformu Filozofickej fakulty českej Karlo-Ferdinandovej univerzity, kde navrhoval zaviesť vysokoškolské vzdelávanie budúcich učiteľov. Štúdium malo prebiehať dvoma smermi: 1. vedecká príprava poslucháčov na akademickú dráhu; 2. odborná príprava, ktorá sa okrem vzdelávania budúcich učiteľov stredných škôl mala zároveň venovať aj vzdelávaniu učiteľov nižších stupňov škôl. Táto dvojitosť smeru v organizácii štúdia na filozofickej fakulte sa dočkala odmietavého stanoviska akademickej obce i odbornej verejnosti. Domnievali sa, že týmto spôsobom dôjde k narušeniu jej doterajšieho tradičného poslania v príprave vedeckých pracovníkov. F. Drtina bol donútený urobiť zmenu vo svojom návrhu a podporiť tak požiadavku zriadenia školskej (pedagogickej) fakulty, aby sa tým umožnilo filozofickej fakulte ponechať tradičný priestor vzdelávaniu vedeckých pracovníkov. Návrh F. Drtinu obsahoval množstvo spoločných znakov s predchádzajúcim návrhom G. A. Lindnera. Okrem toho priniesol viacero obohacujúcich prvkov. Školská fakulta v jeho návrhu mala byť vybavená vhodnými odbornými knižnicami, školskými múzeami, cvičnými školami a venovať sa výhradne len otázkam výchovy a vzdelávania. Medzi základné študijné kurzy navrhoval zaradiť všeobecnú pedagogiku, dejiny výchovy

---

Špecifickú stránku učiteľstva videl G. A. Lindner najmä v pedagogických kompetenciách, ale nie výlučne vo vyučovacích technikách. Prevažne išlo o uvedoméle pedagogické konanie, ku ktorému budúceho učiteľa malo viesť široko poňaté filozofické vzdelanie. V inom ohľade vyznieva potom diskutabilne, keď vo svojom projekte o organizácii vysokej školy pedagogickej sa vyslovil o tom, že okrem vyššieho vzdelávania učiteľov bude mať súčasne za cieľ pestovať pedagogiku ako vedný odbor. Dôvodom toho môže byť práve to, že autor v návrhu poukazyval na nesmierne úzke hraničiace prepojenie pedagogiky so sociológiou a psychológiou. Preto bol ideálom všestranne vzdelaný učiteľ s výborným rozhľadom v pedagogike, sociológii, psychológii a celkovo v základných filozofických disciplínach. Blížšie k tejto téme pozri VÁŇOVÁ, Růžena. Jak univerzitní učitelé pedagogiky uvazovali o vysokoškolském vzdělání učitelů národních škol. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 2011, č. 4, s. 334-335. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=779%20title=>.

¹⁶ VÁŇOVÁ, Růžena. Jak univerzitní učitelé pedagogiky uvazovali o vysokoškolském vzdělání učitelů národních škol, s. 334-335.

a školstva, vývoj školskej organizácie a školského zákonodarstva, kde by poslucháči učiteľstva boli súčasne uvádzaní do školskej praxe.¹⁷

Návrhy na zavedenie vysokoškolského vzdelávania učiteľov sa spočiatku začali tvoriť v Čechách, respektíve v rakúskej časti monarchie. Na území Slovenska, teda v Uhorsku, považovali slovenskí učitelia a vzdelanci za úspech dosiahnutie štvorročného štúdia na učiteľských ústavoch v zmysle zákonného článku XXXVIII z roku 1868. Po ukončení štúdia na učiteľských ústavoch sa predpokladalo, že mladí učitelia si budú chcieť svoje nadobudnuté vzdelanie ďalej prehĺbovať svojpomocne prostredníctvom členstva v učiteľských spolkoch a účasti na poradách, kde sa uskutočňovali pravidelné diskusie o najnovších poznatkoch v pedagogike a didaktike. Cennou pomôckou na prehĺbenie odborného vzdelania bola tiež dobová pedagogická tlač, ktorá sa výrazne rozvíjala najmä v druhej polovici devätnásteho storočia. Napriek tomu, že na území Slovenska neboli po zatvorení slovenských patronátnych gymnázií žiadne stredné školy, preto malo ľudové školstvo svoju významnú pozíciu, potreba vysokoškolského vzdelávania učiteľov sa medzi slovenskými vzdelancami príliš nezdôrazňovala, a to až do takej miery, aby to vzbudilo širší spoločenský ohlas. Na druhej strane slovenské pedagogické myslenie si kladlo pred seba iné priority, ktoré v danom momente považovalo za dôležitejšie – presadzovať slovenčinu vo vyučovaní a upevňovať národné cítenie v školskom i mimoškolskom prostredí. Pred rokom 1918 nenašiel žiadny z uvedených návrhov dostatočnú podporu na presadenie aj vďaka prvej svetovej vojne. Všeobecne sa predpokladalo, že práve vznik Československej republiky konečne vyrieši problémy, ktoré súviseli nielen so zastaranou organizáciou vzdelávania kandidátov učiteľstva národných škôl, ale tiež celkovo s nespokojnosťou so sociálnym statusom a životnými podmienkami učiteľov.

Vývoj otázky vysokoškolského vzdelávania učiteľstva po roku 1918 – hľadanie správnej cesty

V medzivojnovom období na území Československej republiky pôsobilo silné zoskupenie zástancov vysokoškolského vzdelávania učiteľov nielen v radoch Československej obce učiteľskej (ČOU), ale aj v politických a vo vládnych kruhoch. Predvojnová i medzivojnová spoločnosť sa na problematiku reformy vzdelávania učiteľstva pozerala z viacerých uhlov pohľadu. Medzi českými aj slovenskými pedagógmi sa vyvinuli dve silné skupiny s protichodnými názormi: „konzervatívna“ a „radikálna“ skupina. Prvá z uvedených skupín zložená hlavne z pedagógov učiteľských ústavov žiadala naďalej ponechať učiteľské ústavy, prípadne uskutočniť len niektoré úpravy – prispôbiť štúdium spoločenským požiadavkám a predĺžiť ho o jeden rok, výlučne zameraný na odbornú praktickú prípravu. Druhá zo skupín pozostávajúca prevažne z univerzitných profesorov a bežných učiteľov združených v ČOU žiadala zrušiť učiteľské ústavy a nahradiť ich vysokoškolskými pedagogickými akadémiami. Dočasným riešením malo byť zriadenie pedagogického seminára na filozofickej fakulte. Pre budúcich učiteľov meštianskych škôl

¹⁷ DRTINA, František. *Universita a učitelstvo: Soubor statí*. Praha : Jan Laichter, 1932, s. 250-254.

mali byť vytvorené prípravné univerzitné kurzy. Pretrvávajúcu nejednotnosť názorov na finálnu podobu riešenia naliehavej reformy vzdelávania učiteľov, o ktorej sa viedli mnohé intenzívne diskusie, mal s konečnou platnosťou definitívne vyriešiť pripravovaný prvý zjazd československého učiteľstva.¹⁸

V priebehu zjazdu vystúpilo niekoľko odborníkov, ktorí predostreli kľúčové problémy dotýkajúce sa reformy vzdelávania učiteľov. Už jednotlivé názvy referátov *O reformě učitelského vzdělání* (Josef Keprta),¹⁹ *Učitelské vzdělání* (F. A. Soukup),²⁰ *O praktickém vzdělání učitelském* (Josef Kubálka),²¹ *Přestup absolventů učitelských ústavů na universitu* (Josef Keprta) podávajú informáciu o celkovej zložitosti kvalitnej prípravy budúcich učiteľov. V súvislosti s tým sa ústrednou témou referátov stala požiadavka zriadenia pedagogickej fakulty, kde by sa študenti oboznamovali s najnovšími vedeckými poznatkami z oblasti školstva. Na druhej strane mnohé časti z organizácie vzdelávacieho procesu na pedagogickej fakulte sa premietli do systému vzdelávania na alternatívnych vzdelávacích inštitúciách – školy vysokých štúdií pedagogických a neskôr i pedagogických akadémií. Samotná problematika štatútu pedagogických fakúlt rozštiepila jej stúpcov na dve skupiny s rozdielnymi názormi: prvá skupina navrhovala zriadiť pedagogické fakulty ako súčasť univerzity, rovnocenné s ostatnými fakultami a druhá skupina chcela dočasne zriadiť pedagogické fakulty ako samostatné fakulty mimo univerzitu vo veľkých mestách, dokiaľ sa nevytvoria vhodné podmienky na začlenenie pedagogických fakúlt do univerzity. Pedagogická fakulta alebo alternatívne vzdelávacie inštitúcie pre učiteľov mali spájať teoretickú a praktickú stránku formy vyučovania. V rámci teoretického vyučovania sa mal dôraz klásť na prednášky, kde sa mal poslucháčom učiteľstva poskytovať základný teoretický prehľad i motivácia pre povolanie, pričom hlavné ťažisko sa malo orientovať na semináre a cvičenia. Význam činnosti pedagogických fakúlt sa pohyboval medzi organizáciou vzdelávacieho procesu učiteľov-odborníkov a miestom pre rozvíjanie pedagogických disciplín a riešením otázok školstva vôbec.²²

V nadväznosti na kritiku všeobecného a odborného vzdelávania na učiteľských ústavoch bolo nesmierne dôležité, aby sa pozornosť odbornej verejnosti sústredila na najdôležitejšiu časť učiteľského ústavu a vôbec prípravy budúcich učiteľov, ktorou bola

---

¹⁸ KÁDNER, Otakar. K otázce reformy učitelského vzdělání. In *Pedagogické rozhledy*, roč. 28, 1918, č. 1-3, s. 2-10.

Otázke reformy vzdelávania učiteľstva sa podrobnejšie venovali učители a iní odborníci na prvom zjazde československého učiteľstva a priateľov školstva v dňoch 1. až 3. júla 1920 v Prahe. V rámci druhej pedagogicko-didaktickej sekcie v časti pedagogika odznelo niekoľko referátov, ktoré hodnotili doterajší stav vzdelávania kandidátov učiteľstva a súčasne navrhovali ďalšie určujúce perspektívy modernizácie vzdelávacieho procesu. Reforma vzdelávania učiteľov bola považovaná za neodmysliteľnú súčasť tvoriaceho sa nového školského systému. Na základe toho jej priaznivé konečné riešenie nebolo len otázkou učiteľského stavu, ale išlo o celospoločenskú problematiku v kompetencii príslušných štátnych orgánov.

¹⁹ Josef Keprta – okresný školský dozorca v Prahe.

²⁰ F. A. Soukup – okresný školský dozorca v Benešove.

²¹ Josef Kubálek – profesor učiteľského ústavu v Hradci-Králové.

²² SOUKUP, A. F. *Učitelské vzdělání*. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921, s. 176.

cvičná škola. Vo všeobecnosti sa zrušenie učiteľských ústavov považovalo už za vyriešenú záležitosť a bolo len otázkou času, kedy sa tak skutočne stane. Pôvodné cvičné školy sa chápali ako prežitok, ktorý už nevyhovoval potrebám spoločnosti v medzivojnovom období. Nové ciele praktickej prípravy od kandidátov učiteľstva vyžadovali: 1. vybrané učivo didakticky rozpracovať a následne metodicky správne sprostredkovať žiakom na základe individuálne premysleného postupu kandidáta učiteľstva pomocou metodického materiálu; 2. voľbu vhodných didaktických prostriedkov kandidáta učiteľstva v závislosti od stupňa dosiahnutého psychického vývinu žiakov v triede, pričom kandidát učiteľstva musel mať predtým dostatočný priestor v rámci náučvov na to, aby žiakov spoznal a odvodil správnu vyučovaciu stratégiu; 3. maximálne využitie osobnosti, bez ohľadu na to, či sa kládol dôraz na osobnosť kandidáta učiteľstva, alebo konkrétneho žiaka. Naplniť tieto ciele praktickej prípravy bolo možné len po vytvorení vhodných podmienok v cvičných školách.²³ Ideálna cvičná škola mala byť spojená ľudová a meštianska škola, organizovaná ako ostatné bežné ľudové a meštianske školy. Pripúšťala sa najmä možnosť, že sa cvičná škola zriadi priamo pri pedagogickej fakulte alebo vysokej škole pedagogickej či pedagogickej akadémii.²⁴

Značná väčšina zástancov myšlienky zavedenia vysokoškolského vzdelávania učiteľov národných škôl síce požadovala štvorročné štúdium učiteľstva rovnocenné s ostatnými vysokoškolskými študijnými odbormi, ale zároveň si bola vedomá, že ešte nenastali vhodné podmienky na splnenie tohto cieľa. Pre učiteľov ľudových škôl chceli vydobýť aspoň minimálne dva roky²⁵ a pre učiteľov meštianskych škôl štyri roky intenzívneho vysokoškolského štúdia. Poslucháč učiteľstva pre meštianske školy mal absolvovať prvé dva roky na pedagogickej fakulte a po ich úspešnom absolvovaní ďalšie dva roky štúdia na filozofickej fakulte, kde sa mal pripravovať vo vybranej aprobácii vyučovacích predmetov. Popritom poslucháč naďalej zostával študovať na pedagogickej fakulte, kde si mal prehľbovať pedagogickú prípravu po teoretickej a praktickej stránke. Po úspešnom zvládnutí náročného štúdia a vykonaní štátnych skúšok mal abiturient učiteľstva pre meštianske školy získať diplom učiteľskej spôsobilosti pre meštianske školy, čo by ho súčasne kvalifikovalo pre vyučovanie na nižších stredných a odborných školách.²⁶

Po vzniku Československej republiky a následne počas celého medzivojnového obdobia až do oficiálneho vzniku pedagogických fakúlt sa pomerne často diskutovalo o prijímaní abiturientov učiteľských ústavov na štúdium na univerzitu. Po vzniku Československej

---

²³ KUBÁLEK, Josef. O praktickém vzdělání učitelském. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921, s. 179-181.

²⁴ KEPRTA, Josef. O reformě učitelského vzdělání. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921, s. 173-174.

²⁵ Zníženie rozsahu štúdia kandidátov učiteľstva ľudových škôl zo štyroch na dva roky považovali za hranicu možných ústupkov v reforme vzdelávania učiteľov. Ako sa v nasledujúcom texte ešte ukáže, práve tento ústupok zo štyroch na dva roky štúdia sa ukázal ako smerodajný pre organizáciu štúdia na pedagogických akadémiách napriek tomu, že sa táto dvojročná dĺžka štúdia považovala iba za dočasný kompromis, dokiaľ nebude definitívne zavedené štandardné jednotné vysokoškolské vzdelávanie učiteľov všetkých stupňov škôl.

²⁶ KEPRTA, Josef. O reformě učitelského vzdělání, s. 173-174.

republiky zákonem č. 293/1919 Zb. z. a n. z 23. mája 1919 o zmene platnosti ustanovení o stredných školách na Slovensku sa učiteľské ústavy stali rovnocennými s ostatnými strednými školami a vzdelávacími ústavmi, ale sa nevyriešilo prijímanie abiturientov učiteľských ústavov na univerzity a vysoké školy. V platnosti naďalej zostali príslušné ustanovenia z čias existencie monarchie, ktoré danému problému nevenovali dostatočnú pozornosť. Problémom boli predpisy maturitných skúšok, pretože v nich nebolo jasne stanovené, či abiturient učiteľského ústavu môže voľne pokračovať v štúdiu na vysokých školách a univerzitách, alebo si musí doplniť maturitnú skúšku na gymnáziu.²⁷ Preto sa nadanejší žiaci vyhýbali štúdiu na učiteľskom ústave, pretože bolo tzv. slepou uličkou, ktorú bolo potrebné čo najskôr napraviť.

Na prvom zjazde československého učiteľstva v roku 1920 vhodný priestor na diskusiu vytvorila skutočnosť, že sa začali prijímať abiturienti vyšších priemyselných a obchodných škôl na vysoké školy technické a vysoké školy obchodné. Na tomto základe ČOU žiadala na prechodnú dobu prijímať abiturientov učiteľských ústavov s maturitou na filozofické fakulty, dokiaľ nebude definitívne zavedené vzdelávanie učiteľov národných škôl na vysokoškolskej úrovni. Zástupcovia ČOU zásadne odmietali, aby abiturienti učiteľských ústavov znova absolvovali navyše maturitnú skúšku na gymnáziu, považovali to rozhodne za stratu času a plytvanie energiou učiteľov. Presvedčenie ČOU o správnosti a zmysluplnosti prechodu abiturientov učiteľských ústavov na univerzitu podporila rezolúciou z 2. júla 1920 z Prahy, „... aby ministerstvo školství a národní osvěty připustilo absolventy učitelských ústavů po jistých doplňovacích zkouškách za řádné neb mimořádné posluchače na filosofickou fakultu s právem konati státní zkoušky, podobně jako dovolilo za jistých podmínek absolventum některých odborných škol studovati na vysokých školách, do té doby, dokud nebude provedeno vysokoškolské vzdělání“.²⁸

Proces zriaďovania pedagogických fakúlt bol z rozličných spoločenských dôvodov vrátane ekonomicko-hospodárskej situácie v nedohľadne nielen v počiatkoch existencie Československej republiky, ale aj neskôr v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia ako dôsledok napätej medzinárodnej situácie. Na základe toho sa už na prvom učiteľskom zjazde diskutovalo o vzdelávacích inštitúciách vrátane vonkajšej a vnútornej organizácie, ktoré mali na určitú dobu suplovať pedagogické fakulty. Išlo najmä o navrhované alternatívne vzdelávacie inštitúcie – školy vysokých štúdií pedagogických (ŠVŠP) a pedagogické akadémie, ktoré nemali byť v žiadnom prípade definitívnym riešením, ale len dočasnou náhradou. Dokonca sa objavovali isté obavy, že ambicióznejší vyučujúci na pedagogických akadémiách budú odchádzať prednášať na univerzity. Jednou z požiadaviek reformy vzdelávania učiteľstva bolo úsilie o oddelenie všeobecného od odborného vzdelávania. Všeobecné vzdelanie mali poskytovať úplné stredné školy s maturitou a odborné vzdelanie zase pedagogické fakulty alebo pedagogické akadémie či ŠVŠP. Napokon zástancovia

²⁷ Zákon ze dne 27. května 1919, č. 293 Sb. z. a n. o změně platnosti ustanovení o středních školách na Slovensku. In BUZEK, Kamil (ed.). *Najdôležitejšie zákony a nariadenia o národnom školstve v zemiach Slovenskej a Podkarpatskej*. Praha : Štátne nakladateľstvo, 1936, s. 73.

²⁸ KEPRTA, Josef. Přestup absolventů učitelských ústavů na Universitu. In *První sjezd československého učitelstva*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921, s. 184-185.

vysokoškolského vzdelávania museli ustúpiť v niekoľkých smeroch. Namiesto pedagogických fakúlt mali byť miestom kvalitnej prípravy učiteľov vzdelávacie inštitúcie ako ŠVŠP a pedagogické akadémie.

Školy vysokých štúdií pedagogických ako predohra k zavedeniu pedagogických akadémii

Na prvom zjazde československého učiteľstva v roku 1920 sa prezentovali hlavné okruhy problémov reformy vzdelávania učiteľov národných škôl. Nepodarilo sa úspešne prekonať tri základné prekážky, ktoré bránili uzákoneniu vysokoškolského vzdelávania: hospodársko-ekonomické problémy povojnového obdobia, priveľká politická roztrieštenosť národa a historická rôznorodosť československého územia s vlastnou školskou, kultúrnou a vzdelanostnou tradíciou. Prípravy na zriadenie ŠVŠP sa začali uskutočňovať už na konci roku 1920, keď MŠaNO a jednotlivé univerzitné fakulty odmietli prijať memorandum ČOU, aby učiteľom národných škôl po zložení doplnovacích skúšok umožnili vysokoškolské štúdium s právom skladať štátne skúšky.²⁹

Negatívne stanovisko akademického senátu k zrušeniu učiteľských ústavov a odmietanie toho, aby sa dvojročné vzdelávacie kurzy pre učiteľov nazývali školskými fakultami alebo vysokými školami pedagogickými viedlo zástupcov ČOU a ostatných zástancov vysokoškolského vzdelávania učiteľov k rozhodnutiu svojpomocne položiť základy vysokej školy pedagogickej. Týmto pomerne odvážnym krokom chceli presvedčiť verejnosť o dostatku kvalifikovaných vyučujúcich na pedagogických školách a zároveň dosiahnuť koniec neustálych teoretických polemík a prejsť priamo k praktickej realizácii. Na jednej strane sa mali teda vzdelávať učители a na druhej strane malo byť zastrešené vedecké bádanie v pedagogike a v iných príbuzných vedných disciplínach. V apríli 1920 začali pracovníci pedagogicko-didaktickej sekcie v rámci ČOU vážnejšie uvažovať o zriadení Ústavu pre experimentálnu pedagogiku v Prahe. Stanovy tohto novozriadeného ústavu vychádzali z dvoch základných princípov: a) vedecky bádať v odbore experimentálnej pedagogiky a príslušných pomocných vied; b) vzdelávať učiteľov a kandidátov učiteľstva v pedagogike a pedagogických disciplínach so zreteľom na školskú prax a zoznamovať ich s vedeckými metódami, prípravou a realizáciou vedeckých výskumov.³⁰

V septembri 1921 ČOU zverejnila prostredníctvom svojho tlačového orgánu oznámenie všetkému učiteľstvu a záujemcom o najnovšie trendy v pedagogickej vede o založení súkromnej Školy vysokých štúdií pedagogických v Prahe spolu s vedeckým pracoviskom – Ústavom pre experimentálnu pedagogiku. Podľa odhadov bol záujem o štúdium taký veľký, že ČOU musela z kapacitných dôvodov pozastaviť zápis už po necelom mesiaci od založenia. Táto priaznivá skutočnosť len dosvedčovala záujem učiteľov o rozširujúce pedagogické štúdium. Slávnostné otvorenie ŠVŠP v Prahe sa uskutočnilo 16. októbra 1921 vo veľkej posluchárni vedeckých ústavov na Univerzite

²⁹ VESELÁ, Zdenka. Príspevek k historii učitel'ského vzdělávání, s. 22-23.

³⁰ KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učitel'ská*, s. 221-223.

Karlovej za veľkej účasti poslucháčov, predstaviteľov ČOU a ďalších učiteľských organizácií, ale aj zástupcov MŠaNO a poslancov Národného zhromaždenia, dekana Prírodovedeckej fakulty a profesorov Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej. Široké spektrum zúčastnených hostí potvrdzoval celkový význam, aký založeniu školy prikladala verejnosť. Autorom zvoleného názvu bol O. Chlup, keďže názov školská fakulta akademické kruhy prijať odmietli.³¹

Organizáciu študijného plánu prednášok a cvičení vypracoval jej prvý predseda O. Kádner. Základom mali byť filozofické disciplíny s cieľom vytvoriť pevný vedomostný základ. Pozornosť mala byť venovaná tiež všeobecnej psychológii a psychológii dieťaťa. Dominantnú pozíciu si získala pedagogika, ktorá sa mala stať s dôrazom na spoločenský význam výchovy a vzdelávania podstatnou súčasťou všetkých oblastí vzdelávacieho systému. Druhá ŠVŠP bola otvorená 3. októbra 1921 v Brne. Pôvodne malo ísť o jednoročnú pedagogickú akadémiu, ale už zakrátko od školského roku 1922/1923 bola pretvorená na dvojročnú ŠVŠP. Značnou nevýhodou týchto vzdelávacích inštitúcií bol ich súkromný charakter, preto ich navštevovali učitelia z praxe, pôsobiaci už na obecných (ľudových) a meštianskych školách, ktorí mali záujem prehĺbiť si prostredníctvom rozširujúceho štúdia svoje odborné vzdelanie. V Prahe sa začalo oficiálne vyučovať 12. novembra 1921. Vo všeobecnom meradle ŠVŠP poskytovala dve základné formy štúdia: prvá forma štúdia pozostávala z dvojročného štúdia a zameriavala sa prevažne na rozširujúce štúdium z pedagogiky, psychológie, zo sociológie, z biológie, estetiky, etiky a telesnej výchovy. V prvom ročníku poslucháči absolvovali prednášky z príbuzných vied (psychológia, filozofia, biológia) a v druhom ročníku sa pozornosť sústredila na pedagogické disciplíny. Druhou formou štúdia boli opäť dvojročné vysokoškolské kurzy pre učiteľov obecných (ľudových) škôl, ktorí sa pripravovali na vykonanie skúšky spôsobilosti vyučovať na meštianskych školách. Obsahom týchto kurzov bolo rozšírené štúdium o najnovšie pedagogicko-psychologické poznatky. Súčasne tieto dvojročné kurzy boli určené pre učiteľov meštianskych škôl, ktorí už síce úspešne absolvovali požadované skúšky učiteľskej spôsobilosti, ale chceli naďalej sledovať vývoj nových poznatkov vo svojich aprobačných predmetoch.³²

Od školského roku 1922/1923 sa štúdium sústredilo na konkrétne pedagogické disciplíny, ktoré ponúkali inovované pohľady na pedagogické myslenie: konkrétna logika, experimentálna psychológia, experimentálna pedagogika, dejiny pedagogiky, praktikum v experimentálnej pedagogike, pedopsychológia, didaktika, metodika elementárnej triedy, sociológia a sociológia dieťaťa, telesná výchova, školská hygiena, praktikum a exkurzia.³³ Napriek rozsiahlemu a hĺbavému odbornému záberu v rámci vzdelávacieho procesu nebolo cieľom štúdia na ŠVŠP získať kvalifikáciu učiteľa, pretože ako súkromná inštitúcia nemala právo udeľovať svojim abiturientom učiteľskú spôsobilosť. Hlavnou motiváciou k pomerne náročnému štúdiu bola v prvom rade silná vôľa rozvíjať svoje

³¹ KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učiteľská*, s. 225-229.

³² KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učiteľská*, s. 230-234.

³³ VESELÁ, Zdenka. Príspevek k histórii učiteľského vzdelávania, s. 24-25.

vedomosti a nie dosiahnuť lepšie finančné ohodnotenie. Veď štúdium mohli absolvovať len učitelia s lepším finančným zabezpečením. Náklady na štúdium, cestovanie a ubytovanie si museli platiť sami zo svojich peňazí. MŠaNO a vedenie škôl vychádzali v ústrety študujúcim učiteľom len v tom ohľade, že ich uvoľňovali zo sobotného vyučovania, aby sa mohli zúčastniť na prednáškach a cvičeniach. Tie sa konali v stredu a v sobotu odpoľudnia a v nedeľu dopoludnia.³⁴

Zriadenie ŠVŠP predstavovalo prvý zásadný krok k zavedeniu vysokoškolského vzdelávania učiteľov národných škôl. Napriek jej súkromnému charakteru priniesla svedectvo o neutíchajúcej túžbe učiteľstva po vysokoškolskom štúdiu. Dokázala úspešne pripravovať učiteľov v súlade s princípmi reformného pedagogického hnutia. Dôsledkom toho bol prudký rozvoj nových pedagogických a psychologických prúdov. Popri tom pôsobenie popredných odborníkov ako V. Příhodu a O. Chlupa na týchto vzdelávacích inštitúciách len napomohlo to, aby sa zo ŠVŠP stalo dôležité centrum rozvoja pokusných a reformných škôl a vedeckého výskumu moderných pedagogických smerov. Z iného pohľadu nazerania na problematiku reformy učiteľského vzdelávania neuznanie ŠVŠP ako oficiálnej vzdelávajúcej inštitúcie s vysokoškolským charakterom štúdia pre učiteľov národných škôl nebolo len negatívnou skúsenosťou, pretože to viedlo univerzitných profesorov pedagogiky, širokú učiteľskú verejnosť a ostatných zástancov idey vysokoškolského vzdelávania učiteľstva k ďalším návrhom na zriadenie pedagogických akadémií.

Súkromná dvojročná pedagogická akadémia v Prahe

Rok po vzniku ŠVŠP sa vládni predstavitelia Československej republiky opätovne usilovali vyriešiť otázku akademického vzdelávania učiteľstva. Práve neschopnosť zjednotiť sa na spoločnom stanovisku vytvorilo z tejto otázky ťažko riešiteľný problém. Dňa 28. júna 1922 poslanecká snemovňa a 13. júla 1922 senát naliehali na ministra školstva a národnej osvety, aby urýchlene predložil návrh zákona o procese vzdelávania poslucháčov učiteľstva na vysokých školách. Je pozoruhodnou zaujímavosťou, že síce MŠaNO považovalo reformu vzdelávania učiteľov za nalievavú a nevyhnutnú záležitosť, ale predloha zákona sa zrodila až o šesť rokov neskôr v roku 1928, v čase, keď bol už ministrom školstva Slovák Milan Hodža. Tento návrh zákona považujeme za dôležitý dokument, pretože v zmysle navrhovaného zákona sa mali zrušiť učiteľské ústavy a následne pretvoriť na pedagogické akadémie. Na štúdium sa mali prijímať abiturienti, ktorí dosiahli úplné stredoškolské vzdelanie. Organizácia štúdia sa mala realizovať spôsobom, kedy jednoročné štúdium absolvujú pripravovaní učitelia ľudových škôl a dvojročné štúdium zase budúci učitelia meštianskych škôl. V oboch prípadoch sa rátało s predĺžením štúdia o jeden alebo dva roky.³⁵ Tento návrh sa do-

³⁴ ŠTULRAJTEROVÁ, Janka. Vzdelávanie učiteľov. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*, s. 256-257; KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učiteľská*, s. 232-233.

³⁵ Predloha navrhovaného zákona zdôrazňovala oddelenie všeobecného od odborného vzdelávania kandidátov učiteľstva. Okrem toho v navrhovanom zákone sa dĺžka štúdia učiteľov ľudových a meštianskych škôl znížila

slovne nerealizoval,³⁶ ale ponúkol základnú organizáciu štúdia, ktorá sa stala základom pedagogických akadémií.³⁷

Prvá pedagogická akadémia na vysokoškolskej úrovni vzdelávania vznikla na základe štatútu 25. októbra 1929 v Prahe ako Súkromná dvojročná pedagogická fakulta pripojená k univerzite. Znova teda išlo o súkromnú vzdelávaciu inštitúciu, ktorá mala byť rovnako, ako činnosť už existujúcej ŠVŠP, financovaná učiteľskými organizáciami.³⁸

Pôvodne na základe návrhu V. Příhodu mala byť zriadená riadna štvorročná pedagogická fakulta. Prvé štyri semestre sa mali zamerať na prípravu učiteľstva národných škôl. Do vyššieho dvojročného oddelenia by sa mohli dať zapísať poslucháči učiteľstva, ktorí úspešne absolvovali prvé dva roky štúdia a preukázali hlbší záujem o vedecké skúmanie v pedagogike. Organizácia štúdia mala pozostávať z absolvovania štyroch vyučovacích hodín v týždni počas semestra. Uvedená organizácia budúcej pedagogickej fakulty sledovala primárne dva ciele: 1. akademická príprava poslucháčov učiteľstva; 2. vedecké bádanie v pedagogike. No napriek tomu narazila na odpor profesora pedagogiky O. Kádnera, ktorý považoval návrh v daných podmienkach za príliš radikálny a viac-menej neuskutočniteľný. V. Příhoda bol vplyvom kritiky donútený pristúpiť ku kompromisnému riešeniu. Plánovaná štvorročná pedagogická fakulta musela byť skrátená na dvojročnú pedagogickú fakultu, preťaženú množstvom vyučovacích predmetov. Ani názov pedagogická fakulta nebol rovnako akceptovateľný a nová vzdelávacia inštitúcia musela byť na naliehanie Akademického senátu Univerzity Karlovej premenovaná na súkromnú dvojročnú pedagogickú akadémiu. V tom istom roku 1929 bola tiež otvorená jednoročná pedagogická akadémia v Brne.³⁹

Na pedagogickú akadémiu sa prijímali abiturienti úplných stredných škôl: gymnázií a reálok. Štúdium malo dosahovať akademickú úroveň a z toho dôvodu bolo dvojročné štúdium prispôbené organizácii vysokoškolského štúdia. Keďže pedagogická akadémia pri univerzite sa stala súkromnou vzdelávacou inštitúciou (neuznanou fakultou), museli byť jej poslucháči súčasne zapísaní ako riadni poslucháči univerzity: abiturienti gymnázia na filozofickej fakulte a abiturienti reálok na prírodovedeckej fakulte.⁴⁰ Na základe

---

o jeden rok, ako sa dosiaľ predpokladalo. Uvedená skutočnosť znova len poukazovala na stále neprekonaný problém spoločenského zrovnoprávnenia učiteľov s ostatnými predstaviteľmi inteligencie.

³⁶ Myšlienka založenia pedagogických akadémií sa ani pod vplyvom stále pretrvávajúcich nežiaducich okolností nedostala do úzadia, ale práve naopak, začínalo sa o nej stále viac uvažovať. S pedagogickými akadémiami sa rovnako počítalo ako s prípadným alternatívnym riešením, ak by sa nepodarilo v krátkom čase presadiť pedagogickú fakultu so štandardnou štvorročnou dĺžkou štúdia. Na schôdzi členov Pedagogickej jednoty Komenského sa diskutovalo o reforme učiteľského vzdelávania a zhodli sa na tom, že učiteľské ústavy musia byť zrušené a nahradené pedagogickými akadémiami.

³⁷ SCHUBERT, Jozef. *Dvadsať rokov vysokoškolského vzdelávania učiteľov základných škôl na Slovensku*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1966, s. 16.

³⁸ KUBÁLEK, Josef. Príspevek k dejinám československých pedagogických akadémií. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akadémia: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936, s. 18.

³⁹ PŘÍHODA, Václav. *Vědecká příprava učitelstva*. Praha : Dědictví Komenského, 1937, s. 10.

⁴⁰ Program štúdia na Súkromnej dvojročnej pedagogickej akadémii v Prahe sa orientoval dvoma smermi: A) štúdium na školách vysokých alebo univerzite: filozofickej alebo prírodovedeckej fakulte, vysokej škole

štatútu súkromnej pedagogickej akadémie mohli byť poslucháči rozdelení: a) riadni, ktorí absolvovali úplnú strednú školu a podrobili sa maturitnej skúške pravidelnej alebo doplnovacej; b) mimoriadni, ktorí absolvovali učiteľský ústav alebo získali také predprípravné vzdelanie umožňujúce sa podieľať na vedeckej práci; c) hospitanti; d) graduovaní poslucháči, ktorí riadne absolvovali štyri semestre pedagogickej fakulty. Najlepší „univerzitný status“ dosahovali poslucháči učiteľstva meštianskych škôl, ktorí študovali na fakultách univerzity svoje aprobačné predmety, takže neboli považovaní len za formálnych poslucháčov a mohli naplno využívať všetky výhody univerzitného života. Napriek ešte stále pretrvávajúcemu súkromnému charakteru štúdia nastal oproti ŠVŠP zásadný pokrok v tom smere, že poslucháčmi už nemuseli byť len učители z praxe, ktorí si rozširovali svoje odborné vedomosti alebo sa pripravovali na vykonanie skúšky učiteľskej spôsobilosti pre meštianske školy, ale možnosť slobodne študovať sa otvorila pre poslucháčov – abiturientov strednej školy – s cieľom získať požadované kvalifikačné vzdelanie učiteľa s charakterom prípravného vysokoškolského štúdia.⁴¹

Organizačná stránka, zoznam a charakteristika hlavných vyučovacích predmetov

Podľa štatútu Súkromnej dvojročnej pedagogickej akadémie v Prahe stál na jej čele dekan zvolený na jeden rok spomedzi riadnych a mimoriadnych profesorov. Pedagogický zbor pozostával: a) z riadnych a mimoriadnych profesorov; b) zo súkromných honorovaných docentov; c) z lektorov, asistentov a pomocných učiteľov. Za hlavné vzdelávacie prostriedky pedagogickej akadémie boli zvolené kurzy a prednášky, semináre a laboratórne cvičenia, prosemináre, hospitácie na školách a praktické cvičenia.⁴² Novozaložená pedagogická akadémia napriek jej súkromnému rázu nebola uzavretou vzdelávacou inštitúciou, ale otvorila sa okolitým podnetom. Pedagogická akadémia umožnila poslucháčom ŠVŠP, aby navštevovali vybrané odborné prednášky. ŠVŠP zase poskytla poslucháčom pedagogickej akadémie možnosť navštevovať kurz ručných výchovných prác.⁴³ Na pedagogickej akadémii sa rozdeľoval študijný rok na semestre ako dôkaz, že sa prekročila hranica stredoškolského vzdelávania. V zozname prednášok figurovali základné a špeciálne pedagogické a psychologické disciplíny, prípadne mnohé ďalšie spoločenskovedné disciplíny: pedagogická

---

technickej, evanjelickej fakulte, umelecko-priemyslovej škole, konzervatóriu; B) štúdium na pedagogickej fakulte (pozn. akademií). Každý riadny poslucháč pedagogickej akadémie musel absolvovať 4 semestre a najmenej 10 hodín týždenne na niektoré zo spomenutých vysokých škôl a univerzity. Poslucháči sa zúčastňovali na prednáškach z filozofie, zo všeobecnej psychológie, školskej hygieny a z niektorej špeciálnej vedeckej disciplíny na základe študijného a skúšobného poriadku. Takto všeobecne zamerané štúdium dávalo príležitosť každému poslucháčovi slobodne sa rozhodnúť po dvoch rokoch pre ďalší smer vysokoškolského štúdia.

⁴¹ KUBÁLEK, Josef. Příspěvek k dějinám československých pedagogických akademií, s. 22-23.

⁴² Statut soukromé pedagogické fakulty v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 28-29.

⁴³ Program studia na soukromé pedagogické fakultě v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 29-30.

psychológia, dejiny pedagogiky, všeobecná pedagogika (pedagogická teória a systematika), pedológia a pedopatológia, psychopatológia, experimentálna didaktika, seminár z experimentálnej didaktiky, školská organizácia, didaktika (všeobecná a špeciálna), didaktika ľudovej školy, didaktika II. školského roku ľudových škôl, školská administratíva a zákonodarstvo, psychológia učenia, sociológia umenia, fyziológia, hudobná výchova, základy telesnej výchovy, úvod do estetiky, kreslenie, gramatický prehľad českého jazyka, výchova detí úchylných, školská hygiena, metodika humanitných predmetov horného stupňa školy národnej, metodika technických predmetov horného stupňa školy národnej, náčuvy a konferencie; pokusy, výstupy a konferencie; hospitácie a konferencie, pokusy a výstupy. Na konci jednotlivých semestrov sa vždy konali kolokvijné skúšky z hlavných predmetov. Po prvom a druhom semestri: dejiny pedagogiky, všeobecná pedagogika, pedagogická psychológia, didaktika elementárneho stupňa. Po treťom semestri: organizácia školstva, hudobná výchova, didaktika ľudovej školy, didaktika druhého školského roku, výchova detí so špeciálnymi potrebami.⁴⁴

Osnova prednášok zo všeobecnej pedagogiky zahŕňala v sebe všeobecnú didaktiku, školskú organizáciu a teóriu výchovy. Všeobecná didaktika sa orientovala na definovanie základných pojmov, proces a podmienky učenia, teórie výberu učiva, obsah vzdelávania, didaktické zásady a metódy. Zaujímavou oblasťou boli najmä „hlavné zásady novej didaktiky“: prirodzená situácia, prirodzená reakcia, dynamizmus vyučovania, vnútorná motivácia vyučovania, globalizácia a individualizácia. Didaktické metódy sa delili z hľadiska kolektívneho (hromadného) a individuálneho rozmeru vyučovania. V súvislosti s kolektívnym vyučovaním sa preferovala heuristická metóda, dedukcia a indukcia, analýza a syntéza, globálna a demonštračná metóda. Naopak medzi metódy individuálneho vyučovania sa zaraďovali problémové, projektové, pracovné a testovacie metódy. Školská organizácia sa podobne zameriavala na širší okruh tém z oblasti školstva: zahraničné vzdelávacie systémy, jednotná škola, koedukácia a konštrukcia, diferenciacia v školstve – segregácia a individualizácia.⁴⁵ Súčasťou školskej organizácie bola tiež voliteľnosť vyučovacích predmetov: stupeň voliteľnosti a praktické prevedenie voliteľnosti. Teória výchovy mala najbližšie k všeobecnej pedagogike. Jej obsahovou náplňou bol úvod do definícií a rozdelenia pedagogiky, pomocné vedy pedagogické, pedagogická teleológia. Ďalšie časti osnovy sa zameriavali na hlavné determinanty výchovy (dedičnosť a prostredie) a hlavné pedagogické pojmy: vzdelávanie (všeobecné a špeciálne), osobitosti a osobnosti. Teória výchovy súčasne riešila oblasť teórie hry, pomer medzi náboženstvom a školou, mravnú výchovu a jej metódy výučby.⁴⁶

---

⁴⁴ JAROŠ, Václav. Československá soukromá pedagogická fakulta v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvoutletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 19-20.

⁴⁵ Diferenciacia v školstve bola pomerne novým fenoménom vo výchove a vzdelávaní. Pod vplyvom psychológie učenia a psychológie dieťaťa, ale aj vďaka experimentálnym metódam v pedagogickom výskume sa dospelo k záveru, že každé dieťa je odlišné, dosahuje iný stupeň učenia, myslenia, zapamätávania a osvojovania si nových poznatkov. V tejto súvislosti sa nezabúdalo na individualizáciu podľa stupňa nadania a záujmov.

⁴⁶ PŘÍHODA, Václav. Osnova přednášek z obecné pedagogiky. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvoutletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 31-32.

Inovované prístupy vyučovania sa premietli rovnako do osnov prednášok z dejín školstva a pedagogiky. Prednášajúci doc. Dr. Jiří V. Klíma v rámci komparácie metód prednášania v domácom a zahraničnom kontexte⁴⁷ dospel k záveru, že najlepším spôsobom je podať prehľad o sústave dejín pedagogiky od najstarších čias až po súčasnosť. Hlavným učebným textom bola príručka od autora Otakara Kádnera s názvom *Stručné dejiny pedagogiky*. V poňatí J. V. Klímu mala výučba dejín školstva a pedagogiky nesmierny význam. Pod touto základnou pedagogickou disciplínou rozumel pedagogickú propedeutiku: „V dejinách pedagogiky je treba osvetliť všetky pojmy pedagogické, ktoré učiteľ musí znáti. Tu je príležitosť vyložiť je poslucháči nejen historicky v jejich pôvodných pojetí, ale i ve změnách, kterým jednotlivé pojmy za staletí podlehy.“⁴⁸ V nadväznosti na túto vzdelávaciu funkciu dejín školstva a pedagogiky sa dostával do centra pozornosti historický vývoj pedagogických teórií v premenách času: „Vždycky se ptám, co z vykládaného jevu přešlo do dnešní pedagogické abecedy, jakými změnami v názorech a pojetí prošly tyto prvky pedagogického myšlení a pedagogické práce, zač tedy děkujeme jednotlivým obdobím v dějinách pedagogiky v dnešním vývoji pedagogického myšlení i pedagogické praxe.“⁴⁹

Cieľom takto realizovanej výučby sa malo na jednej strane umožniť poslucháčom získať vedomosti o pedagogickom myslení a organizácii školstva v konkrétnych historických obdobiach a na druhej strane vykryštalizovať kritický názor moderného učiteľa na problémy výchovy v hraniciach vzájomnej súvislosti.⁵⁰ Reformné pedagogické hnutie sa pre československé školstvo stalo pomerne neznámou oblasťou vzdelávania. Aj z toho dôvodu bolo potrebné objasniť proces vývoja vybraných reformných a didakticko-pracovných hesiel: činná škola, projektová metóda, estetická výchova, diferenciacia a pod. Samozrejme, ako uvádza J. V. Klíma, obsahom prednášok neboli len teórie

---

⁴⁷ Základom štúdia dejín školstva a pedagogiky naďalej zostávala potreba vytvorenia si hlbšieho filozofického základu. Nie je vôbec prekvapujúce, že mnohé pedagogické prúdy v jednotlivých historických obdobiach nadväzovali práve na dobové filozofické smery, ktoré vystúpili v danom časovom rozhraní do popredia. Štúdiu pedagogiky mal teda predchádzať úvod do filozofie. Dôležité je pozastaviť sa najmä pri teórii výberu učiva, ktoré prevládali na niektorých učiteľských ústavoch, pričom ťažiskom boli americké univerzity. Tie zatlačili všeobecný prehľad o dejinách pedagogiky do úzadia v prospech výberu najvýznamnejších teoretikov (pedagogických klasikov), ktorých pedagogické dielo analyzujú a interpretujú do najmenších podrobností.

⁴⁸ KLÍMA, Václav Jiří. Dějiny pedagogiky v osnově pedagogických akademií. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvoulletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha: Československá obec učitelská, 1936, s. 32-34.

⁴⁹ KLÍMA, Václav Jiří. Dějiny pedagogiky v osnově pedagogických akademií, s. 32-34.

⁵⁰ V tomto období sa formoval vedecký základ pedagogiky, ktorý bol ešte interpretovaný v hraničiacich vzťahoch, napríklad so psychológiou, filozofiou alebo sociológiou, a práve bádanie v dejinách školstva a pedagogiky malo vysvetliť mnohé metodologické otázky predmetu skúmania pedagogiky. Pre poslucháčov učiteľstva národných škôl znamenalo bádanie, založené najmä na analytickom prístupe, skúmanie procesu pretvárania psychologického základu v pedagogické myslenie a školskej praxe na príkladoch pedagogického a psychologického diela Johanna Friedricha Herbartu a Wiliama Sterna. Práve psychologické názory W. Sterna mali ozrejmiť poslucháčom učiteľstva vývoj psychológie personalizmu. V inom svetle zase na príklade pedagogických názorov J. F. Herbartu mali pochopiť rozdiel medzi tradičnou herbartovskou školou a modernou projektovou metódou s cieľom sledovať pretváranie pedagogických koncepcií.

pedagogického myslenia v premenách času, ale súčasne tiež prehľad o dejinnom vývoji jednotlivých vzdelávacích inštitúcií: ľudových a meštianskych škôl, reálnych gymnázií, reálok, gymnázií, vysokých škôl a univerzít.⁵¹

Medzi základnými a zároveň i poprednými pedagogickými disciplínami sa objavuje v zozname prednášok pedagogická psychológia. Príprave kandidátov učiteľstva v oblasti poznania psychológie sa prisudzovala rovnako dôležitá hodnota ako vzdelávaniu v pedagogike. Ťažisko sa upriamilo na moderné psychologické prúdy a ich stanoviská v podobe poznatkov a pokusov na riešenie akútnych problémov doby. Cieľom psychologickej prípravy poslucháčov učiteľstva bolo úsilie čo najkomplexnejšie porozumieť ľudskej osobnosti vrátane jej psychických procesov a vzťahov medzi nimi, aby sa učiteľ vedel orientovať v diskusiách o psychologickkej problematike. Kritické stanovisko sa vzťahovalo na prednášanie psychologických disciplín, pretože poslucháči učiteľstva sa obmedzili väčšinou na učenie sa prostredníctvom pamäťového memorovania. Podľa názoru Stanislava Velinského, prednášajúceho pedagogickú psychológiu, nie je podstatou vzdelávania v oblasti psychológie vytvoriť široko rozvetvený program štúdia, ale vybrať len tie najaktuálnejšie problémy zo školského prostredia a osobnosti dieťaťa, získať o nich najskôr teoretický základ a následne si ich vyskúšať v hranej situácii prostredníctvom simulácie.⁵² Na základe teoretického oboznámenia sa spolu s praktickým (simulovaním) prevedením by mal poslucháč učiteľstva vedieť neskôr už ako riadny učiteľ uskutočniť samostatne analýzu osobnosti žiaka a výchovnej situácie a vyvodiť z nich potrebné praktické závery.⁵³

Československé medzivojnové školstvo prejavovalo záujem o vzdelávanie žiakov so zdravotným znevýhodnením. Dôležitým svedectvom toho boli kurzy pedopathologie. Ich osnova pozostávala z prednáškových tém, ktoré sa zameriavali na rôzne poruchy a postihnutia, s ktorými mohli poslucháči učitelia prísť do kontaktu v praxi. Úvod do kurzu predstavovali všeobecné teoretické základy pedopathologie, nasledovali jednotlivé ochorenia: mentálne postihnutia, slepota, hluchota, hluchonemosť, mravná narušenosť a telesné postihnutia. Teoretické prednášky boli dopĺňané praktickou oblasťou, predovšetkým navštevovaním špeciálnych škôl a ústavov.⁵⁴

Okrem pedagogických disciplín, ktoré ponúkali svojim obsahom väčšinou všeobecný teoretický základ z pedagogiky a psychológie, sa pozornosť odborného vzdelávania sústreďovala na priebeh kurzov z oblasti metodiky a teórie vyučovania nižšieho stupňa

⁵¹ KLÍMA, Václav Jiří. Dějiny pedagogiky v osnově pedagogických akademií, s. 32-34.

⁵² Prednášajúci Stanislav Velinský považoval výučbu pedagogickej psychológie prostredníctvom osvojovania si vedomostí z teoretického základu prepojených s praktickou aplikáciou v simulačných cvičeniach len za prvotnú možnosť odbornej prípravy. Preferovanejšou možnosťou, chápanou ako jadro kurzu o pedagogickej psychológii, bolo užšie prepojenie teórie a praxe, respektíve teoretického prednášania s praktickou prípravou poslucháčov učiteľstva prostredníctvom pozorovania žiaka/žiakov v konkrétnych situáciách priamo v školskom prostredí.

⁵³ VELINSKÝ, Stanislav. Osnovy pedagogické psychologie na Dvouleté pedagogické akademii v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 39-41.

⁵⁴ ZEMAN, Josef. Osnovy z pedopathologie. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 41-42.

ľudovej školy. Obsahom prednášok boli vybrané okruhy problémov: telesný a duševný vývin dieťaťa v predškolskom veku – význam materskej školy v spolupráci s elementárnou školou, vnímanie okolitého sveta očami dieťaťa, činitele ovplyvňujúce prospech dieťaťa vrátane inteligencie a metódy skúmania detskej individuality, školská legislatíva a právne predpisy, vyučovacie predmety a vzájomné vzťahy medzi nimi. V súvislosti s didaktikou nižšieho stupňa ľudovej školy sa predmetom štúdia stávali metodiky čítania, písania a počítania. Popri tom sa poslucháči učiteľstva vzdelávali v metodikách prvouky, spevu a telesnej výchovy.⁵⁵

Priebeh a limity praktickej prípravy poslucháčov učiteľstva

Najzložitejšou, ale zároveň najdôležitejšou oblasťou v príprave poslucháčov učiteľstva bola praktická zložka vzdelávania. Pedagogická akadémia nemala k dispozícii vlastnú cvičnú školu. Z toho dôvodu boli poslucháči nútení absolvovať praktickú prípravu na vybraných školách. Istotne negatívnou stránkou organizácie vzdelávania na pedagogickej akadémii bolo, že nemala k dispozícii pre svojich študentov vlastnú cvičnú školu. Na druhej strane môžeme to hodnotiť aj v pozitívnom svetle. V priebehu štyroch semestrov postupne navštevovali školy rôzneho druhu a na rozličných miestach. Prvé dva semestre boli zamerané prevažne na povinné jednohodinové náčuvy poslucháčov u lektora metodiky elementárnej triedy. Hospitácie sa konali vo všetkých piatich triedach ľudovej školy. V treťom semestri sa jednohodinové náčuvy realizovali na rôznych školách pre žiakov, ktorí si vyžadovali špeciálny prístup. V štvrtom semestri sa venovala pozornosť praktickej príprave v závislosti od prostredia. Do okruhu záujmu sa dostávali nielen školy umiestnené v mestách, ale tiež malotriedne školy na vidieku. Cieľom takto poňatého praktického vzdelávania bolo, aby poslucháči spoznali nielen odlišné sociálne prostredie, ale hlavne spôsob – metódy a učebné stratégie – v triedach vybraných ľudových a meštianskych škôl. Náčuvy, respektíve pozorovanie priebehu vyučovacieho procesu, mali svoju predpísanú štruktúru a boli zavŕšené konferenčnou hodinou. Počas nich poslucháči pod dozorom lektora metodiky uskutočňovali rozbor danej vyučovacej hodiny, kedy diskutovali o výchovných a vzdelávacích problémoch. O každej hospitovanej vyučovacej hodine sa vypracovala písomná správa. V prípade hospitácií na špeciálnych školách sa na konferenčných hodinách zúčastňoval okrem lektora metodiky tiež vyučujúci tejto školy. V poslednom štvrtom semestri sa k dvojhodinovým hospitáciám pridávala jednohodinová konferencia, kde triedni učitelia, u ktorých prebiehala prax, stanovili jej podmienky a organizáciu. Týkalo sa to najmä učiteľov malotriednych škôl na vidieku.

Praktické výstupy začali prebiehať už v druhom semestri štúdia. Poslucháči mali jednu hodinu týždenne vyhradenú na to, aby sa pokúšali sami viesť vlastnú vyučovaciu hodinu. Hlavnou podstatou toho bolo, aby získali prvé skúsenosti s vedením výučby a zároveň sa dostali do kontaktu s možnými aj nepredvídateľnými vzdelávacími a výchovnými situáciami a vedeli si zvoliť správne riešenie. Väčší priestor pre praktické výstupy

---

⁵⁵ Bližšie k metodikám jednotlivých vyučovacích predmetov na ľudovej škole pozri JAROŠ, Václav (ed.). *Dvoutletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 74-85.

mali poslucháči v treťom a štvrtom semestri prostredníctvom štyroch hodín výstupov a dvoch konferenčných hodín. Priebeh praxe bolo možné prispôbiť iným okolnostiam, napríklad vysokoškolským prázdninám, kedy poslucháči mohli povinné štyri hodiny absolvovať v priebehu jedného dňa. V rámci praktickej prípravy boli prax a metodika úzko previazané netradičným spôsobom. Na učiteľských ústavoch sa vzdelávalo v metodikách podľa vyučovacích predmetov, ale na pedagogickej akadémii naopak na základe stupňov v škole. V prvom a druhom semestri sa pozornosť sústreďovala na metodiku elementárnej triedy – prvého a druhého, prípadne tretieho ročníka. V treťom semestri to bola metodika stredného stupňa – tretieho, štvrtého a piateho ročníka. V štvrtom semestri metodika vyššieho stupňa – šiesteho, siedmeho a ôsmeho ročníka. Poslucháči učiteľstva si v priebehu štúdia vypracúvali podrobné zápisy z hospitácií (náčuvov a pokusov), ktoré mali nielen predpísanú formu a rozsah, ale hlavne išlo o súčinnosť cvičného učiteľa. Všetky poznatky nazbierané v priebehu hospitácií mali pomôcť poslucháčom pri vypracúvaní vlastných príprav na vyučovanie a v budúcnosti už v postavení riadnych učiteľov pri koncipovaní svojich učebných jednotiek.⁵⁶

Záverečné skúšky učiteľskej dospelosti

Súkromný charakter dvojročnej pedagogickej akadémie sa negatívne odzrkadlil okrem iných skutočností aj pri vykonávaní záverečných skúšok učiteľskej dospelosti. Tie sa konali po absolvovaní dvojročného štúdia pred zmiešanými skúšobnými komisiami na učiteľských ústavoch v Prahe. Hlavné predmety – pedagogiku, didaktiku, psychológiu, dejiny pedagogiky, školské zákony, českú gramatiku a hudobnú výchovu skúšali profesori pedagogickej akadémie. Metodiky vyučovacích predmetov zase profesori učiteľských ústavov. Bolo by zásadne nesprávne, ak by sme príliš idealizovali štúdium na pedagogickej akadémii. Ako každá nová vzdelávacia inštitúcia aj ona si musela prejsť krízovým obdobím. Poslucháči mali pri skúškach učiteľskej dospelosti spočiatku nemalé problémy. Tie sa prejavili najmä pri skúškach z vyučovacieho jazyka, nemčiny a metodík. Nedostatky v ovládaní češtiny sa prejavili najmä v jazykovej výbave, ktorá sa dotýkala odborných predmetov z pedagogiky a iných vedeckých disciplín. Problémy pri skúškach z nemčiny boli dôsledkom toho, že sa tento jazyk neučili všetci poslucháči na stredných školách, pretože pochádzali z rôznych kútov republiky. Podobne mali poslucháči veľké ťažkosti pri záverečných skúškach z metodík a praktickej prípravy. Problémom nebol krátky časový rozsah praktickej prípravy, pretože ten sa vyrovnal dĺžke praxe na učiteľských ústavoch, ale zložitým sa ukázal hlavne jej priebeh. Poslucháči pedagogickej akadémie praxovali na školách rôzneho druhu – pravidelných a reformných školách. Okrem toho pôvodné učiteľské ústavy mali svojich skúsených metodikov s osvedčenými metódami a spôsobom hodnotenia, ale to bolo zase pomerne neznáme poslucháčom pedagogickej akadémie. Najlepšie výsledky poslucháči dosahovali pri skúškach z pedagogiky a z psychológie, zo školského zákonodarstva, z teórie výchovy, zo všeobecnej didaktiky a zo školskej

---

⁵⁶ KUBÁLEK, Josef. Poznámky k základům praktického vzdělání učitelského. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 45-60.

organizácie. V tomto smere boli vyučujúci pedagogickej akadémie nadmieru spokojní i napriek tomu, že sa prejavili určité výnimky.⁵⁷ Súkromná dvojročná pedagogická akadémia v Prahe s určitosťou znamenala zásadný posun v prebiehajúcej reforme vzdelávania budúcich učiteľov.⁵⁸

Štátna pedagogická akadémia v Bratislave

Po založení Súkromnej dvojročnej pedagogickej akadémie pri Karlovej univerzite v Prahe sa začalo MŠaNO dôkladnejšie zaoberať otázkou zriadenia štátnych pedagogických akadémii. Týmto krokom mala odborná príprava budúcich učiteľov získať vyššiu odbornú kvalifikáciu a zároveň by sa výchovno-vzdelávací proces v rámci prípravy dostal pod štátny dozor.⁵⁹ Prvá štátna pedagogická akadémia vznikla na území Slovenska v Bratislave výnosom MŠaNO č. 49.646/1–30 zo 16. júla 1930 ako pokusná pedagogická akadémia⁶⁰ pre komplexnú odbornú prípravu učiteľstva ľudových škôl z abiturientov úplných stredných škôl. Organizačný štatút, učebné osnovy a zloženie pedagogického zboru stanovilo MŠaNO výnosom č. 114.257 z 28. augusta 1930. Riaditeľom a hlavným organizátorom pedagogického vedenia školy pre prvý školský rok 1930/31 sa stal Josef Hendrich, profesor Pedagogického seminára na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vedúcim administratívnej správy sa stal Otakar Šimák, riaditeľ Československého štátneho koedukačného ústavu v Bratislave.⁶¹

Bratislava bola mestom, kde učiteľské vzdelávanie malo už svoju dlhšiu tradíciu. Československý štátny koedukačný ústav bol pôvodne založený roku 1872 ako Štátny dievčenský učiteľský ústav maďarský. Vyučovacou rečou bola maďarčina. Po vzniku Československej republiky bol roku 1919 poslovenčený a dostal nový názov Štátny

⁵⁷ Miestami z dôvodu množstva učebnej látky sa prejavili ojedinelé prípady, kedy poslucháči zabudli alebo si zamenili pedagóga s iným pedagógom a nesprávne odpovedali: „Občas se ovšem stalo, že někteří posluchači projevíli citelné mezery i v pedagogických disciplínách. Při prvních zkouškách jeden dobrý muž považoval na příklad Pestalozziho za italského pedagoga XVI. století a nemohl se rozpomenouti úplně na nic z jeho života a z jeho působení, jiný pak při téže zkoušce odříkával místo Herbarta Pestalozziho s klidem až podivuhodným. To však byly skutečně jen neblahé výjimky.“

⁵⁸ PŘÍHODA, Václav. Pedagogická akademie předpokladem školské reformy. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*, s. 10-17.

⁵⁹ Je nesmierne zaujímavou skutočnosťou, že prvá štátna pedagogická akadémia nevznikla práve na území Čiech, kde sa rozvinulo silné hnutie za uzákonenie vysokoškolskej prípravy učiteľstva a kde už pôsobili súkromné vzdelávacie inštitúcie – ŠVŠP a pedagogická akadémia.

⁶⁰ Až po nástupe ministra školstva Ivana Dérera sa začala venovať zvýšená pozornosť reforme školstva a učiteľského vzdelávania. Zriadenie prvej Štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave malo byť jasným signálom pre verejnosť, že MŠaNO nie je ľahostajné voči požiadavkám na skvalitnenie odbornej prípravy budúcich učiteľov. Pedagogická akadémia bola tiež pokusnou školou, ako mnoho iných ľudových, meštianskych a stredných škôl v danom období, kde sa praktizovali nové vyučovacie prístupy a metódy. Pedagogická akadémia v Bratislave mala ukázať, respektíve pokusom prakticky overiť, či v priebehu jednoročného štúdia možno s úspechom vyučovať vysokoškolským spôsobom. Bližšie pozri VESELÁ, Zdenka. Príspevek k histórii učiteľského vzdelávania, s. 26.

⁶¹ Štátny archív v Bratislave, f. Československá štátna pedagogická akadémia v Bratislave (1930 – 1939) (ČŠPA BA), šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1930/31, s. 3.

dievčenský ústav učiteľský. Krátko na to roku 1922 bola škola pretvorená na Štátny koedukačný ústav učiteľský, pri ktorom vznikli tiež maďarské pobočky. Po vzniku Slovenskej republiky roku 1939, respektíve v školskom roku 1939/1940 sa pretransformoval na Štátny slovenský mužský ústav učiteľský. Od roku 1940 sa z neho stala Štátna slovenská učiteľská akadémia. V Bratislave tiež pôsobila Rehoľná slovenská dievčenská učiteľská akadémia uršulínok na Nedbalovej ulici. Tento vzdelávací ústav bol pôvodne založený roku 1893 ako rímskokatolícky maďarský ženský učiteľský ústav sv. Uršule pri kláštore uršulínok ako súkromná škola. V roku 1895 nadobudol učiteľský ústav právo verejnosti. Po zmene politicko-spoločenských pomerov v roku 1918 zostal naďalej maďarským učiteľským ústavom, pričom disponoval päťtriednou cvičnou školou, materskou školou a realizoval kurz pre vzdelávanie opatrovateliek. Po zrušení rímskokatolíckeho ženského ústavu učiteľského v Košiciach roku 1938 prešli študenti košického ústavu spolu s vybavením zrušeného košického ústavu do Bratislavy na rehoľnú učiteľskú akadémiu uršulínok. Učiteľský ústav zanikol po poštátnení školstva roku 1945.⁶²

Pedagogická akadémia bola slávnostne otvorená v piatok 5. septembra 1930 v kresliarni učiteľského ústavu v Bratislave. Na slávnostnom otvorení sa zúčastnili mnohé popredné osobnosti z verejného života: Ferdinand Písecký, vládny radca a zástupca referátu MŠaNO v Bratislave a predseda Pedagogickej spoločnosti v Bratislave, Ivan Dérer, minister školstva a národnej osvety, hlavný iniciátor založenia pedagogickej akadémie, Otto Černý a Anton Petryl, zástupcovia Sväzu slovenského učiteľstva. Viacerí poukázali na tento významný medzník vo vývoji vzdelávania učiteľov národných škôl, pretože práve na území Slovenska, kde za Rakúsko-Uhorska neboli žiadne slovenské stredné školy a dôležité postavenie v slovenskom ohľade mali len niektoré nepomaďarčené ľudové školy, vznikla prvá oficiálne štátom uznaná pedagogická akadémia s vysokoškolskou organizáciou štúdia. Pravidelné vyučovanie sa začalo hneď v nasledujúcich dňoch.⁶³

Zloženie pedagogického zboru a organizácia štúdia na štátnej pedagogickej akadémii

Zloženie pedagogického zboru na Štátnej pedagogickej akadémii v Bratislave malo veľa spoločného s predchádzajúcou Súkromnou dvojročnou pedagogickou akadémiou v Prahe. Vyučujúcimi boli univerzitní profesori, poprední odborníci vo vybranej problematike a cviční učitelia. Na čele stál ako riaditeľ už spomenutý PhDr. Josef Hendrich.⁶⁴ Medzi ďalších vyučujúcich na začiatku existencie štátnej pedagogickej

---

⁶² Bližšie k učiteľským ústavom v Bratislave pozri LUKÁČ, Eduard. *História najstarších učiteľských ústavov na Slovensku (1819 – 1945)*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2007.

⁶³ LUKÁČ, Eduard. *História najstarších učiteľských ústavov na Slovensku (1819 – 1945)*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2007, s. 4.

⁶⁴ PhDr. Josef Hendrich – vyučoval dejiny pedagogiky, všeobecnú pedagogiku a pedagogický seminár.

akadémie tiež patrili PhDr. Jozef Tvrďý,⁶⁵ JUDr. Imrich Karvaš,⁶⁶ MUDr. Metod Mikula,⁶⁷ PhDr. Jozef Stavěl,⁶⁸ JUDr. Valentin Vavro,⁶⁹ Otakar Šimák,⁷⁰ Václav Blatto,⁷¹ Augustín Deršák,⁷² Mária Ježková-Koubová,⁷³ Anton Krátky,⁷⁴ Jozef Pok,⁷⁵ Františka Vlčková,⁷⁶ Ján Procházka⁷⁷ a PhDr. Vladimír Šmilauer.⁷⁸ Cviční učители pedagogickej akadémie boli súčasne aj cvičnými učiteľmi štátneho učiteľského ústavu v Bratislave. Boli to učители Ján Dušek,⁷⁹ Maria Matějovská,⁸⁰ František Musil,⁸¹ Anton Mynář⁸² a Maria Baltusová.⁸³ Vďaka početnému pedagogickému zboru, ktorého súčasťou boli uznávaní odborníci z rôznych spoločensko-vedných oblastí vrátane univerzitných profesorov a docentov, stredoškolských profesorov, učiteľov cvičných škôl a iných odborníkov, sa vytvorilo zo štátnej pedagogickej akadémie významné slovenské vzdelávacie stredisko pre učiteľov národných škôl a centrum pre formovanie pedagogického myslenia na Slovensku.⁸⁴

Zoznam vyučovacích predmetov – prednášok a seminárov – v jednoročnom dvojsemestrálnom štúdiu pozostával z rôznych spoločenskovedných oblastí: Úvod do filozofie (2 – 1), Psychológia a pedopsychológia (2 – 2), Dejiny výchovy a národnej školy (2 – 2), Pedagogika všeobecná (2 – 2), Všeobecná didaktika (2 – 0), Organizácia škôl a školské zákony (0 – 1), Školská hygiena (1 – 1), Pedagogický seminár (2 – 2), Praktikum pokusnej psychológie (0 – 2), Národné hospodárstvo (0 – 1), Metodika a gramatika vyučovacieho jazyka (1 – 2), Metodika triedy elementárnej (2 – 0), Metodika vlastivedy a reálií (1 – 1), Metodika občianskej náuky a výchovy (1 – 0), Metodika počtov a meričstva (1 – 0), Kreslenie, písanie a ich metodika (1 – 1), Hra na husle (2 – 2), Spev a metodika hudobnej výchovy (1 – 2), Telesná výchova a jej metodika (1 – 1), Poľné hospodárstvo (pre mužov) (0 – 1), Chlapčenské ručné práce a ich metodika (2 – 2), Ženské ručné práce (pre ženy) (2 – 2), Vyučovacia prax (5 – 6).⁸⁵

⁶⁵ PhDr. Jozef Tvrďý – vyučoval úvod do filozofie.

⁶⁶ JUDr. Imrich Karvaš – vyučoval národné hospodárstvo.

⁶⁷ MUDr. Metod Mikula – vyučoval zdravovedu.

⁶⁸ PhDr. Jozef Stavěl – praktikum experimentálnej psychológie.

⁶⁹ JUDr. Valentin Vavro – vyučoval organizáciu škôl a školské zákony.

⁷⁰ Otakar Šimák – vyučoval spev a jeho metodiku.

⁷¹ Václav Blatto – vyučoval poľné hospodárstvo.

⁷² Augustín Deršák – vyučoval hru na husle.

⁷³ Mária Ježková-Koubová – vyučovala metodiku vyučovacieho jazyka a opakovanie gramatiky.

⁷⁴ Anton Krátky – vyučoval metodiku písania a kreslenia a nepovinné výchovné ručné práce.

⁷⁵ Jozef Pok – vyučoval metodiku počtov.

⁷⁶ Františka Vlčková – vyučovala všeobecnú didaktiku.

⁷⁷ Ján Procházka – vyučoval telesnú výchovu a jej metodiku.

⁷⁸ PhDr. Vladimír Šmilauer – vyučoval metodiku vyučovacieho jazyka a opakovanie gramatiky.

⁷⁹ Ján Dušek – metodik praxe.

⁸⁰ Maria Matějovská – metodička praxe a metodička občianskej výchovy.

⁸¹ František Musil – metodik praxe a metodik elementárnej triedy.

⁸² Anton Mynář – metodik praxe a metodik vlastivedy a reálií.

⁸³ Maria Baltusová – vyučovala ženské ručné práce.

⁸⁴ LUKÁČ, Eduard. *História najstarších učiteľských ústavov na Slovensku (1819 – 1945)*, s. 3-4.

⁸⁵ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1933/34, s. 8.

Uvedený zoznam vyučovacích predmetov sa v priebehu existencie pedagogickej akadémie miestami upravoval, ale to nemení nič na skutočnosti, že sa štúdium zameriavalo na vedeckú stránku pedagogiky, metodiku vyučovania predmetov národnej školy a vedenie hospodárstva. V porovnaní s predchádzajúcou súkromnou pedagogickou akadémiou, kde sa akcent kládol na vedecké bádanie v pedagogike, bolo štúdium na bratislavskej štátnej pedagogickej akadémii orientované skôr na praktickú oblasť činnosti učiteľov. Z toho dôvodu sa veľmi podobalo vzdelávaciemu procesu na učiteľských ústavoch. Na druhej strane nemôžeme si nevšimnúť skutočnosť, že sa zásadnejšie zdôrazňovali potreby, záujmy a nadanie dieťaťa, podobne sa preferovala hlboká znalosť didaktiky a metodiky výučby predmetov na ľudových školách. Rozsah vyučovacích predmetov na Štátnej pedagogickej akadémii v Bratislave nebol úmerný k dĺžke štúdia, ktorý pozostával len z jedného roku.⁸⁶ Na základe toho vznikol prísny študijný a skúšobný poriadok. Nariadil poslucháčom povinne navštevovať prednášky, zúčastňovať sa na všetkých predpísaných cvičeniach a starostlivo plniť zadané práce a úlohy. Každý, kto by si tieto náležitosti riadne neplnil, mohol byť na základe uznesenia pedagogického zboru, schválenom MŠaNO, vylúčený zo štúdia. Jednoročné štúdium malo okrem povinného absolvovania prednášok a cvičení ešte iné náročné časti. Na konci prvého semestra, t. j. prvého polroku štúdia, musel každý poslucháč povinne absolvovať kolokvium z prednášok o psychológii, dejinách pedagogiky a o všeobecnej pedagogike. Kto neprešiel úspešne kolokviom, nemohol byť pripustený k ďalšiemu štúdiu v druhom semestri.⁸⁷

Nadmerný záujem o štúdium na pedagogickej akadémii a snaha venovať sa poslucháčom aspoň z časti na individuálnej úrovni viedlo k tomu, že sa výučba niektorých predmetov rozdelila na oddelenia, prípadne na menšie skupiny. MŠaNO výnosom z 29. septembra 1931 č. 114.461/31-I/1 umožnilo rozdeliť pri viac ako štyridsiatich poslucháčoch štúdium pri vybraných predmetoch na oddelenia alebo menšie skupiny. V nasledujúcom študijnom roku 1932/1933 sa rozdelili na dve oddelenia pedagogický seminár, praktikum experimentálnej psychológie, mluvnica vyučovacieho jazyka, ručné práce ženské, na tri oddelenia kreslenie a písanie, na štyri oddelenia husle pre začiatočníkov, všeobecná náuka o hudbe a speve, telesná výchova, ručné práce chlapčenské. Prednášky o školskej hygiene dovolilo rozdeliť na dve oddelenia len v prípade uplatnenia metódy demonštrácie.⁸⁸

---

⁸⁶ Jednoročné štúdium na štátnej pedagogickej akadémii s vysokoškolským charakterom sa považovalo za nedostatočné. Profesori J. Čečetka a J. Hendrich ako priami vyučujúci na pedagogickej akadémii sa zhodovali v názore, že s poslucháčmi sa dalo síce prebrať veľa učebnej látky, ale len za cenu veľkej námahy. Takto realizované štúdium malo veľa nevýhod, pretože nedovolilo hlbšie kritické uvažovanie o závažných pedagogických otázkach, nad ktorými bolo potrebné hlbšie sa zamyslieť, ako len povrchovo a rýchlo prebrať. Bližšie pozri MILO, Štefan. *Slovenský učiteľ v rokoch prvej ČSR*. Nitra : Vlastným nákladom, 1995, s. 63.

⁸⁷ V prípade, ak nevyhovelo poslucháč len v jednom vyučovacom predmete, tak mal možnosť do štyroch týždňov vykonať opravnú skúšku. Keď následne nevyhovelo ani pri opravnom pokuse z dvoch alebo z viacerých predmetov, tak na základe uznesenia pedagogického zboru došlo k vylúčeniu zo štúdia. Bližšie pozri Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 12-13.

⁸⁸ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 12-13, s. 5.

Z dôvodu jednoročného náročného štúdia boli kladené vysoké nároky tiež na abiturientov úplných stredných škôl s maturitným vysvedčením, ktorí si podávali žiadosť o prijatie na Československú štátnu pedagogickú akadémiu v Bratislave. Kandidáti so žiadosťou o prijatie pochádzali z gymnázia, reálneho gymnázia, reformného reálneho gymnázia a reálky. Najčastejšie prijatými uchádzačmi boli abiturienti reálneho gymnázia a reálky. Naopak najčastejšie prijatými uchádzačkami boli prevažne abiturientky reformného reálneho gymnázia a reálneho gymnázia. Prijímacie skúšky sa konali zvyčajne na začiatku semestra, okolo 4. septembra, kde sa zisťovala úroveň hudobného sluchu, ktorý bol bezpodmienečnou podmienkou prijatia na štúdium. V tejto súvislosti bolo dokonca potrebné, aby sa kandidáti už vopred vzdelávali v hudbe, speve a v hre na husle. Bolo zaiste prekvapujúce, že sa kládol až taký veľký dôraz na hudobnú stránku vzdelávania. Na druhej strane bolo to aj pochopiteľné z toho dôvodu, že pre krátkosť štúdia nebolo možné študovať hudbu doslova od základov. Súčasťou prihlášky na štúdium boli ďalšie dokumenty: rodný list žiadateľa, vysvedčenie dospelosti (maturitné vysvedčenie) zo strednej školy (a nie z odbornej školy) s vyučovacím československým jazykom. Prednosť v poradovníku získali uchádzači s vyznamenaním. Ďalej bolo potrebné predložiť preukaz o telesnej spôsobilosti a preukaz o verejnom štúdiu na strednej škole s vysvedčeniami a polročnými výkazmi z troch najvyšších tried strednej školy. Na štúdium sa prijímalo vždy maximálne množstvo študentov.⁸⁹ V študijnom roku 1931/1932 bolo zo 116 uchádzačov prijatých 80 poslucháčov.⁹⁰ V ďalšom študijnom roku 1932/1933 bol výnosom MŠaNO z 26. júla 1932 č. 59.909 32-I/1 stanovený maximálny počet poslucháčov na 120.⁹¹ Z celkového počtu prijatých uchádzačov neboli všetko Slováci, pretože tu boli zozbieraní študenti z rôznych kútov Československej republiky. Vedenie štátnej pedagogickej akadémie si kládlo za cieľ umožniť štúdium všetkým talentovaným študentom bez rozdielu národnosti a finančného, hmotného zabezpečenia. Preto poskytovalo svojim uchádzačom štipendium, študijné podpory a zľavu z internátnych poplatkov.⁹²

Problematika praktickej prípravy na štátnej pedagogickej akadémii

Štátna pedagogická akadémia v Bratislave nemala k dispozícii vlastnú cvičnú školu, ale keďže bola úzko prepojená so štátnym učiteľským ústavom, tak poslucháči v prvom študijnom roku 1930/1931 vykonávali praktickú prípravu v triedach cvičnej školy učiteľského ústavu.⁹³ Ale už v nasledujúcom študijnom roku 1931/1932 sa realizovala

⁸⁹ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1933/34, s. 12-13.

⁹⁰ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1931/32, s. 6.

⁹¹ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 5.

⁹² Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1934/35, s. 9-10.

⁹³ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1930/31, s. 6.

prax na dvoch školách. Zostala cvičná škola učiteľského ústavu a pridala sa Štátna ľudová škola v Cukrovej ulici. Prax prebiehala v siedmich triedach.⁹⁴ V dôsledku stále väčšieho množstva poslucháčov učiteľstva a za účelom skvalitnenia odbornej prípravy (rozdelenie praxujúcich poslucháčov na menšie skupiny) začala v študijnom roku 1932/1933 prebiehať praktická príprava na Štátnej ľudovej škole na Grösslingovej ulici. Prax sa realizovala na cvičných školách v štyroch triedach.⁹⁵ Potreba rozšíriť možnosti vykonávania praxe viedla k tomu, že v študijnom roku 1935/1936 výnosom 111.956/35-I/1 z 25. novembra 1935 dovolilo MŠaNO vykonávať prax v piatej triede cvičnej školy pri učiteľskom ústave, v dvoch triedach štátnej chlapčenskej meštianskej školy M. R. Štefánika a v jednej triede štátnej dievčenskej meštianskej školy M. R. Štefánika.⁹⁶

Praktická príprava poslucháčov začínala už v septembri.⁹⁷ Opätovne sa začínali hospitácie náčuvmi v rozsahu štyri hodiny týždenne. V mesiacoch september a október bolo zámerom bližšie sa oboznámiť s danou triedou. V rozsahu dvoch hodín týždenne sa konali konferencie, predmetom ktorých boli rozborý náčuvov. Poslucháči v spolupráci s cvičnými učiteľmi diskutovali o otázkach vyučovacieho procesu. Cviční učitelia dávali poslucháčom prvé inštrukcie ohľadom výberu a spracovania učiva v závislosti od faktorov, ktoré vplývali na prostredie triedy i mimo nej. Ďalej sa hovorilo o organizačných formách vyučovania v závislosti od veku žiakov, o aktuálnych pedagogických smeroch, o výskumoch telesnej a duševnej vyspelosti žiakov. V dnešnom ponímaní získavali poslucháči prvé poznatky o vedení pedagogickej komunikácii nielen so žiakmi, ale tiež s rodičmi žiakov. Nemenej dôležitou stránkou konferenčných stretnutí bolo oboznámenie poslucháčov učiteľstva s najnovšou metodickou literatúrou a učebnými pomôckami v kontexte plánovania a realizovania výchovno-vzdelávacieho procesu.

V novembri nastala radikálna zmena. Náčuvy boli zamenené za praktické výstupy, tzv. pokusy. Tie sa konali štyri hodiny týždenne pod dozorom cvičného učiteľa. V tomto prípade vystupoval cvičný učiteľ v pozícii radcu pri vypracúvaní príprav na vyučovaciu jednotku. Na to slúžili tri hodiny týždenne návodných a kritických porad. V istom zmysle boli tieto „pokusy“ pre poslucháčov chápané ako určité samoštúdium. Poslucháči v kontakte so žiakmi sa učili správne formulovať otázky na základe spoznávania individuality žiakov, nachádzať chyby vo výchove a vzdelávaní a hľadať vhodné nápravné prostriedky, premýšľať neustále o výchovných a vzdelávacích cieľoch a využívať vhodné

⁹⁴ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1931/32, s. 17.

⁹⁵ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 9.

⁹⁶ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1935/36, s. 11.

⁹⁷ Praktická príprava poslucháčov učiteľstva sa po určitom čase v niektorých menších detailoch menila. Praktizujúci poslucháči boli rozdelení na štyri skupiny po 30 poslucháčov do každej cvičnej triedy pre náčuvy a výstupy. V ďalších dvoch cvičných školách boli rozdelení podľa pohlavia do skupín po 15 poslucháčov pre každú triedu. Bližšie k časovému rozsahu výstupov pozri Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1931/32, s. 17.

didaktické nástroje. To bolo, samozrejme, možné dosiahnuť len prostredníctvom priamej komunikácie poslucháčov so žiakmi, pričom praktická príprava formovala u poslucháčov názor na vážnosť a zodpovednosť učiteľského povolania. Od decembra až do konca školského roku prebiehali štyri hodiny týždenne praktické výstupy a tri hodiny týždenne návodné a kritické porady o uskutočnených výstupoch. V priebehu porád boli poslucháči oboznámení s učebnými osnovami, administratívou v triede. Okrem toho cviční učitelia podrobnejšie s poslucháčmi rozoberali charakteristiku detí po stránke fyzického a psychického vývinu v závislosti od dosiahnutého veku.⁹⁸

Cenným prínosom v prehĺbení praktickej prípravy poslucháčov učiteľstva bol pedagogický seminár pod vedením J. Hendricha. Poslucháči dostávali priebežne zadania, ktoré vypracúvali s dôrazom na teóriu a prax. V študijnom roku 1937/1938 sa namiesto J. Hendricha stal novým riaditeľom pedagogickej akadémie a súčasne vedúcim pedagogického seminára Dr. Ján Uher, profesor Masarykovej univerzity.⁹⁹

Bratislavská akadémia hľadala neustále nové možnosti, ako zefektívniť teoretickú a praktickú oblasť vzdelávania poslucháčov učiteľstva. V študijnom roku 1932/1933 sa rozhodlo vedenie pedagogickej akadémie bližšie zosúladiť prednášanie metodík s praxou. Výhodou v tomto smere bolo najmä to, že prednášaním všetkých metodík boli poverení cviční učitelia: „Tým vzájomný pomer metodickej teórie a praxe bol prirodzenejší, pretože cviční učitelia metodické výklady konkrétne doplňovali praktickými ukázkami v násluchoch a neskoršie pri výstupoch poslucháčstva.“¹⁰⁰ Cieľom takto realizovanej výučby bolo úsilie u poslucháčov učiteľstva vyformovať správne porozumenie pre metodické vzdelávanie.

Praktická príprava poslucháčov učiteľstva sa neobmedzovala len na hospitácie na vybraných cvičných školách, pretože súčasne využívala možnosť realizovať exkurzie. Podobne ako to bolo už v prípade Súkromnej dvojročnej pedagogickej akadémie v Prahe, tak aj bratislavská pedagogická akadémia podnikala exkurzie do rôznych typov škôl a kultúrnych inštitúcií: štandardné ľudové školy v Bratislave a v jej okolí, napríklad v Pezinku, prehliadka Masarykových škôl v Bratislave na Tehelnom poli, špeciálnych škôl s rôznymi poruchami a postihnutiami, detských kliník, Masarykových reformných škôl v Zlíne, poslucháči navštevovali literárne večierky a knižnice, odborné prednášky profesorov a výstavy učebných pomôcok. Poslucháči sa prostredníctvom exkurzií oboznamovali priamo v praxi s rôznymi metódami a spôsobom vedenia procesu výučby a celkovo výchovy. Aj takýmito možnosťami sa mali poslucháči pripraviť na rôznorodé a nepredvídateľné skutočnosti, ktoré na nich čakali v ich nasledujúcom učiteľskom pôsobení.¹⁰¹

⁹⁸ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1931/32, s. 17.

⁹⁹ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1937/38, s. 7.

¹⁰⁰ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 9.

¹⁰¹ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 10.

Každodennosť a spoločenský život na pedagogickej akadémii

Bratislavská štátna pedagogická akadémia bola prvou štátom podporovanou vzdelávacou inštitúciou, ktorá poskytovala učiteľské vzdelanie na vysokoškolskej úrovni. Z toho dôvodu bola v postavení určitého „experimentu“. Vládni predstavitelia a pracovníci MŠaNO starostlivo sledovali priebeh vyučovacieho procesu. Veľmi častým javom boli inšpekcie alebo návštevy významných osobností. Napríklad 12. septembra 1932 navštívil pedagogickú akadémiu minister školstva JUDr. I. Dérer, sprevádzaný vládny referentom Ferdinandom Piseckým. Zaujímali sa o organizáciu štúdia a priestorové vybavenie.¹⁰² V nasledujúcom období navštevoval bratislavskú pedagogickú akadémiu vrchný odborový radca MŠaNO J. Keprta. Spravidla sa zúčastňoval na prednáškach, cvičeniach, praxi na cvičných školách, odborných kurzoch na prípravu učiteľov meštianskych škôl. MŠaNO v študijnom roku 1935/1936 poverilo výnosom zo 4. novembra 1935 Františka Hermanského, vrcholného školského radcu pri referáte MŠaNO, aby viedol dozor nad vyučovaním poslucháčov pedagogickej akadémie.¹⁰³

Nemenej dôležitou súčasťou popri teoretickej a odbornej príprave poslucháčov učiteľstva bola výchova lojálnych a verných občanov československej štátnosti. Štátna pedagogická akadémia nevynechala príležitosti zúčastňovať sa na oslavách štátnych sviatkov a na jubilejných oslavách, napríklad oslava štátneho sviatku 28. októbra, narodeniny T. G. Masaryka, pietna slávnosť na pamiatku kráľa Alexandra, pietna slávnosť k výročiu smrti M. R. Štefánika atď. Slávenie osláv prebiehalo väčšinou v spolupráci pedagogickej akadémie s miestnym štátnym učiteľským ústavom. Slávnostný program pripravovali poslucháči akadémie spoločne so študentmi učiteľského ústavu. Pedagogická akadémia nemala veľa vlastných priestorov, veď nakoniec sídlila v budove Štátneho koedukačného učiteľského ústavu na Dukelskej (dnes Lazaretskej ulici), a disponovala len dvomi posluchárňami. Preto sa väčšie oslavy a prednášky konali v kresliarni učiteľského ústavu. Obe vzdelávacie inštitúcie po celú dobu svojej existencie, teda do roku 1939, spolu úzko spolupracovali. Štátny učiteľský ústav umožňoval poslucháčom pedagogickej akadémie realizovať prax na svojej cvičnej škole a cviční učitelia vyučovali predmetové metodiky na pedagogickej akadémii.¹⁰⁴

Záverečné skúšky učiteľskej dospelosti a ich priebeh

Bezpochyby vrcholným štádiom vzdelávacieho procesu poslucháčov učiteľstva ľudových škôl boli skúšky učiteľskej dospelosti. Skúška sa skladala zo štyroch predpísaných častí: 1. písomná skúška, 2. praktický výstup, 3. predbežné skúšky, 4. ústna skúška dospelosti v hlavnom skúšobnom období. Písomná skúška sa konala síce z pedagogiky, ale bola širšie koncipovaná s prelínajúcimi sa témami z filozofie, psychológie, zo všeobecnej

¹⁰² Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 6.

¹⁰³ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1935/36, s. 7.

¹⁰⁴ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1933/34, s. 4.

didaktiky a zo školských zákonov. Najčastejšie vyberanými témami písomných skúšok boli: Vzdelanie všeobecné a vzdelanie formálne, Citový vývoj dieťaťa, Školské úrady vrchnosti. Už písomná skúška bola neobyčajne náročná, pretože všetky tri témy boli súčasťou jednej písomnej skúšky a zisťovali pedagogický rozhlľad poslucháčov.

Praktický výstup sa konal v cvičnej škole, prípadne v inej ľudovej škole. Zadanie výstupu sa oznamovalo poslucháčovi aspoň štyri dni vopred pre dostatok času na prípravu realizácie výstupu. Pripúšťala sa istá výnimka pre dobre prospievajúcich poslucháčov, že ak počas štúdia získal poslucháč z praktických cvičení priemernú známku aspoň dobrú, tak mu mohol učiteľský zbor pedagogickej akadémie výstup odpustiť.

Predbežné skúšky sa konali z metodiky elementárnej triedy, z metodiky vyučovacieho jazyka a počtov, z metodiky jedného z reálnych predmetov, do toho rátajúc vlastivedu, občiansku náuku a výchovu. Na výber mali z metodiky kreslenia, písania, spevu a telocviku. V tomto prípade sa pripúšťala výnimka, aby na konci nebolo toho priveľa, že skúšku z metodiky počtov, metodiky vyučovacieho jazyka, metodiky elementárnej triedy mohli poslucháči vykonať na konci prvého alebo na začiatku druhého semestra. Okrem metodík sa vykonávali predbežné skúšky zo školskej zdravotvedy, z poľného hospodárstva (povinné len pre mužov), zo všeobecnej náuky o hudbe a speve, z hry na husle, písania, kreslenia, telocviku, zo ženských ručných prác (povinné len pre ženy). Za nepovinné predmety sa považovali chlapčenské ručné práce a národné hospodárstvo. Všetky tri uvedené skúšky sa konali najneskôr v druhej polovici mája.

Nasledovala ústna skúška dospelosti, ktorá sa konala v júni z dvoch predmetov: z pedagogiky a z mluvnice vyučovacieho jazyka. Súčasťou skúšky z pedagogiky boli viaceré disciplíny: dejiny pedagogiky, všeobecná pedagogika, filozofia, psychológia, všeobecná didaktika a školské zákony. Po absolvovaní ústnej skúšky rozhodla skúšobná komisia s konečnou platnosťou známky zo skúšaných predmetov. V tomto prípade sa pri uzatváraní z pedagogiky malo prihliadať na známky poslucháčov zo špeciálnych metodík, najmä z metodiky vyučovacieho jazyka a počtov. O konečnom výsledku rozhodovala skúšobná komisia hlasovaním a keď získal poslucháč známku zo všetkých predmetov aspoň dostatočnú, bolo mu udelené vysvedčenie dospelosti.¹⁰⁵

Štátna pedagogická akadémia a vzdelávanie učiteľov meštianskych škôl

Už v samotných počiatkoch existencie pedagogickej akadémie v nadväznosti na činnosť ŠVŠP a pražskej pedagogickej akadémie sa predpokladalo, že sa odborná príprava budúcich učiteľov nesústredí len na ľudové školy, ale zameria sa i na vyšší stupeň národných škôl, respektíve meštianskych škôl. MŠaNO výnosom č. 14.568/31-II. z 5. februára 1931 sa rozhodlo zriadiť dvojročný prípravný kurz ku skúškam učiteľskej spôsobilosti pre

---

¹⁰⁵ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1937/38, s. 18-19.

meštianske školy.¹⁰⁶ Na základe štatútu kurzov bolo ich hlavnou náplňou „poskytovať učiteľstvu na vedeckom podklade odborné vzdelanie, najmä v učebných predmetoch škôl meštianskych“.¹⁰⁷ Tieto prípravné kurzy začali pôvodne prebiehať v študijnom roku 1932/33 na bratislavskej štátnej pedagogickej akadémii, ale čoskoro neprebíhali len v priestoroch pedagogickej akadémie, ale aj v historickom seminári, anatomickom a biologickom ústave, hudobnom seminári Univerzity Komenského, v priestoroch štátneho reálneho gymnázia a priemyselnej školy. Aj tieto prípravné kurzy pre učiteľov meštianskych škôl mohli byť dôležitým svedectvom toho, že vzdelávanie učiteľov na akademickej úrovni vytvorilo určitú spoluprácu medzi viacerými vzdelávacími inštitúciami. Zostava vyučujúcich bola opäť rozmanitá. Prednášajúcimi boli hlavne univerzitní profesori a docenti, ale aj stredoškolskí učitelia, prípadne iní vynikajúci odborníci, ustanovení MŠaNO. Do kurzov mohli byť prijatí len učitelia z praxe, ktorí už získali vysvedčenie učiteľskej spôsobilosti pre ľudové školy. Kurzy prebiehali od začiatku októbra do konca mája. Učebná látka bola rozdelená na dva roky a v každom roku tvorila samostatný celok. To umožňovalo každý študijný rok prijímať nových uchádzačov. V porovnaní so súkromnými vzdelávacími inštitúciami bolo obrovskou výhodou, že kurzy sa stali bezplatnými, finančné náklady hradil štát, a každý účastník, plniaci si riadne dochádzku a študijné povinnosti, získal po ukončení kurzu frekvenčné vysvedčenie, podpísané pedagogickým a administratívnym riaditeľom. Pri výbere učebnej látky a zostavovaní učebných osnov sa prihliadalo na aktuálne potreby učiteľstva meštianskych škôl. Osnovy dvojročných kurzov pre prípravu učiteľov k odborným skúškam meštianskej školy v prvom roku štúdia tvorili tri odbory: prvý odbor bol zameraný na predmety zemepis a dejepis, druhý odbor bol zameraný na predmety matematika a prírodné vedy, tretí odbor bol zameraný na predmety matematika, kreslenie, krasopis a dejiny umenia. V druhom roku štúdia boli opäť tri odbory: prvý odbor sa zameriaval na československý jazyk a literatúru, druhý odbor sa venoval matematike a prírodným vedám, tretí odbor sa sústreďoval na matematiku, deskriptívu, kreslenie, ručné práce a modelovanie.¹⁰⁸

Záverečné obdobie existencie pedagogickej akadémie v Bratislave

Napriek všetkým kritickým ohlasom, štúdium na pedagogickej akadémii získavalo svojich priaznivcov a všeobecnú sympatiu, preto uchádzačov o prijatie stále pribúdalo. To viedlo k tomu, že štúdium s vysokoškolskou úrovňou mala podporiť aj novovzniknutá ŠVŠP v Bratislave. Podnet na vznik školy dala Pedagogická spoločnosť slovenská, ktorá zvolala ustanovujúcu schôdzu 29. apríla 1937. Na túto schôdzu prišlo 11 účastníkov vrátane zástupcov učiteľských spolkov a referátu MŠaNO. Za riaditeľa ŠVŠP bol zvolený Ján Uher. Štúdium malo trvať štyri semestre a obsah vzdelávania mal pozostávať zo

¹⁰⁶ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1930/31, s. 5.

¹⁰⁷ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 18.

¹⁰⁸ Štátny archív v Bratislave, f. ČŠPA BA, šk. č. 1, sign. Š5878-Š5886. Výročná správa Československej štátnej pedagogickej akadémie v Bratislave: študijný rok 1932/33, s. 19-20.

základných problémov školskej pedagogiky na úrovni teoretickej i praktickej. V prvom roku štúdia mal byť dôraz kladený na teoretické vzdelávanie v predmetoch: napríklad dejiny pedagogiky, sociológia, psychológia, etika, estetika, biológia dieťaťa a iné. Druhý rok štúdia sa mal orientovať na praktické predmety: didaktické metódy, literatúra pre deti, hlavné úlohy ľudovej školy, ručné práce a ďalšie praktické predmety. Napriek uskutočneniu rozsiahlych príprav a vytvoreniu pedagogického zboru ŠVŠP pod vplyvom blížiacich sa vojnových udalostí svoju činnosť nikdy nezačala.¹⁰⁹

Zmrákať sa začalo aj nad bratislavskou štátnou pedagogickou akadémiou. Po vyhlásení autonómie Slovenska a vzniku MŠaNO Slovenskej krajiny začali prebiehať inovácie v reforme učiteľského vzdelávania. V eufórii radosti z autonómie MŠaNO výnosom umožnilo učiteľom ľudových škôl zapísať sa na filozofickú fakultu pod podmienkou navštevovania kurzu latinčiny zriadeného na gymnáziu na Grösslingovej ulici v Bratislave. Zároveň MŠaNO stanovilo, že maturita dosiahnutá na učiteľskom ústave je rovnocenná s maturitou na gymnáziu. Abiturienti učiteľských ústavov tak získali neobmedzený prístup k vysokoškolskému štúdiu.¹¹⁰ Radosť z otvorenia brán učiteľom k vysokoškolskému štúdiu netrvala príliš dlho. Opätovný zvrät nastal po nástupe Jozefa Siváka do funkcie ministra školstva a národnej osvety. Minister Jozef Sivák bol rozhodnutý definitívne vyriešiť otázku reformy učiteľského vzdelávania. Dlhoročné úsilie o presadenie vysokoškolského vzdelávania učiteľov odmietol a dokonca nechal zavrieť v roku 1939 štátnu pedagogickú akadémiu. Po jej zatvorení prešli poslucháči akadémie na učiteľský ústav, kde dokončili svoje učiteľské štúdium. Toto jeho konanie vyplývalo hlavne z nadmerného počtu učiteľov, ktorí prišli z odstúpených území, a dokonca vážne zamýšľal zrušiť niektoré učiteľské ústavy, ale nakoniec od tohto kroku z kultúrno-politických dôvodov ustúpil.¹¹¹

Po 6. októbri 1938 začali vznikať tzv. národné výbory, ktoré sa podieľali na odsune českých profesorov a učiteľov z územia Slovenska. Dochádzalo k protičeským demonštráciám. Nové pomery narušili tiež kolegiálne vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi v učiteľských zborovniach. Komunikácia sa začala obmedzovať na minimum, dokonca sa objavovalo štvanie žiakov zo strany slovenských učiteľov. Dôsledkom tohto všetkého bolo znevažovanie postavenia českých učiteľov a profesorov.¹¹²

Reforma učiteľského vzdelávania bola zavŕšená rozhodnutím, že vláda nariadila učiteľské ústavy prebudovať na učiteľské akadémie s dĺžkou štúdia päť rokov. Posledný, piaty ročník bol zameraný na praktické vzdelávanie kandidátov učiteľstva v cvičnej škole.¹¹³ Tieto zmeny definitívne potvrdil zákon č. 288/1940 o učiteľských akadémiách, prijatý snemom Slovenskej republiky 29. októbra 1940. Podľa zriaďovateľov mohol učiteľské

¹⁰⁹ Škola vysokých štúdií pedagogických v Bratislave. In *Slovenský učiteľ*, roč. 18, 1937, č. 9, s. 479-480.

¹¹⁰ MOJTO, František. Janua universitatis reserata. In *Slovenský učiteľ*, roč. 20, 1939, č. 5, s. 219-220.

¹¹¹ MOJTO, František. Reformné komisie v ministerstve školstva. In *Slovenský učiteľ*, roč. 20, 1939, č. 5, s. 281.

¹¹² ZACHAROVÁ, Jarmila. *Českí učitelé a slovenské školstvo v rokoch 1918 – 1939*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2015, s. 23-24. Dostupné online: https://archiv.mpc.edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/15_ops_zacharova_jarmila_-_ceski_ucitelé_a_slovenske_skolstvo_v_rokoch_1918_-_1939.pdf.

¹¹³ MOJTO, František. Reformné komisie v ministerstve školstva, s. 281-282.

akadémie zakladať štát alebo cirkev. Pri učiteľských akadémiách sa mohli zriaďovať ústavy pre štúdium učiteliek materských škôl a odborné ústavy pre vzdelávanie učiteliek domácich náuk. V školskom roku 1942/1943 existovalo na Slovensku osem učiteľských akadémií pre chlapcov a šesť učiteľských akadémií pre dievčatá. Na učiteľských akadémiách sa koedukácia nepripúšťala. Vo všeobecnosti štúdium na učiteľských akadémiách veľmi mládež nelákalo. Súviselo to ani nie tak s predĺžením štúdia o jeden rok, ako skôr s platením školného tzv. školského platu. Hlavnou príčinou nezájmu však bola skutočnosť, že abiturienti učiteľskej akadémie nemohli pokračovať v štúdiu na vysokých školách.¹¹⁴ Dá sa povedať, že študenti učiteľstva sa znova ocitli v slepej uličke rovnako tak, ako na učiteľských ústavoch po vzniku Československej republiky.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Slovenský národný archív, Bratislava, f. Anton Štefánek 1900 – 1960.

Štátny archív v Bratislave, f. Československá štátna pedagogická akadémia v Bratislave (1930 – 1939).

Dobová literatúra

DRTINA, František. *Universita a učiteľstvo: Soubor statí*. Praha : Jan Laichter, 1932.

JAROŠ, Václav. Československá soukromá pedagogická fakulta v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

KÁDNER, Otakar. K otázce reformy učitelského vzdělání. In *Pedagogické rozhledy*, roč. 28, 1918, č. 1-3, s. 2-10.

KEPRTA, Josef. O reformě učitelského vzdělání. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921.

KEPRTA, Josef. Přestup absolventů učitelských ústavů na Universitu. In *První sjezd československého učitelstva*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921.

KLÍMA, Václav Jiří. Dějiny pedagogiky v osnově pedagogických akadémií. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

KUBÁLEK, Josef. O praktickém vzdělání učitelském. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921.

---

¹¹⁴ GABZDILOVÁ, Soňa – ĎURKOVSKÁ, Mária – HREHOR, Henrich (eds.). *V duchu autority a slovenskej štátnosti: školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1939 – 1945*. Košice : Centrum spoločenských a psychologických vied, 2020, s. 71-72.

KUBÁLEK, Josef. Poznámky k základům praktického vzdělání učitelského. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

KUBÁLEK, Josef. Příspěvek k dějinám československých pedagogických akademií. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

MOJTO, František. Janua universitatis reserata. In *Slovenský učitel'*, roč. 20, 1939, č. 5, s. 219-220.

PŘÍHODA, Václav. Osnova přednášek z obecné pedagogiky. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

PŘÍHODA, Václav. Pedagogická akademie předpokladem školské reformy. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

Program studia na soukromé pedagogické fakultě v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

SOUKUP, A. F. Učitelské vzdělání. In *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti*. Praha : Tiskem Ed. Grégra a syna, 1921.

Statut soukromé pedagogické fakulty v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

Škola vysokých štúdií pedagogických v Bratislave. In *Slovenský učitel'*, roč. 18, 1937, č. 9, s. 479-480.

VELINSKÝ, Stanislav. Osnovy pedagogické psychologie na Dvouleté pedagogické akademii v Praze. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

Zákon ze dne 27. května 1919, č. 293 Sb. z. a n. o změně platnosti ustanovení o středních školách na Slovensku. In BUZEK, Kamil (ed.). *Najdôležitejšie zákony a nariadenia o národnom školstve v zemiach Slovenskej a Podkarpatskej*. Praha : Štátne nakladateľstvo, 1936.

ZEMAN, Josef. Osnovy z pedopathologie. In JAROŠ, Václav (ed.). *Dvouletá pedagogická akademie: Studijní plán a programy práce v letech 1929 – 1936*. Praha : Československá obec učitelská, 1936.

Literatúra

BAKOŠ, Ľudovít. Vzdelávanie učiteľov v Československu a jeho vývinové tendencie. In *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, roč. 1, 1967, s. 47-74.

CACH, Josef. Vývojové tendence a problémy učitelského vzdělání v posledním padesátiletí. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 1968, č. 6, s. 777 – 808. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=9998%20title=>

GABZDILOVÁ, Soňa – ĎURKOVSKÁ, Mária – HREHOR, Henrich (eds.). *V duchu autority a slovenskej štátnosti: školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1939 – 1945*. Košice : Centrum spoločenských a psychologických vied, 2020.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. „Nová škola“ v meziválečnom Československu ve Zlíně: *Ideje, aktéri, miesta*. Praha : Academia, 2020.

KASPEROVÁ, Dana. *Československá obec učiteľská v kontexte reformy vzdelávania učiteľů (ŠVŠP) a reformy školy*. Praha : Academia, 2018.

KÁZMEROVÁ, Ľubica. K otázkam vývoja školského systému a legislatívy. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, VEDA, 2016, s. 198-216.

KÁZMEROVÁ, Ľubica. Riadiace orgány školstva na Slovensku a vzdelávací systém v rokoch 1918 – 1945. In KÁZMEROVÁ, Ľubica – FALISOVÁ, Anna – HANULA, Matej et al. *Premeny v školstve a vzdelávaní na Slovensku (1918 – 1945)*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 11-33.

KUDLÁČOVÁ, Blanka. Počiatky pedagogiky a pedagogického diskurzu. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, VEDA, 2016, s. 66-85.

LUKÁČ, Eduard. Reformná pedagogika a hnutie reformných škôl. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, VEDA, 2016, s. 138-158.

MILO, Štefan. *Slovenský učiteľ v rokoch prvej ČSR*. Nitra : Vlastným nákladom, 1995.

PŠENÁK, Jozef. *Slovenská škola a pedagogika 20. storočia*. Ružomberok : Verbum, 2011.

SCHUBERT, Jozef. *Dvadsať rokov vysokoškolského vzdelávania učiteľov základných škôl na Slovensku*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1966.

ŠTULRAJTEROVÁ, Jana. Vývin učiteľského vzdelávania na Slovensku do roku 1945. In *Paedagogica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013, s. 5-26.

ŠTULRAJTEROVÁ, Janka. Vzdelávanie učiteľov. In KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, VEDA, 2016, s. 250-269.

VALENTA, Josef. Škola vysokých štúdií pedagogických v Praze. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 1982, č. 4, s. 435-452. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=5169%20title=>.

VÁŇOVÁ, Růžena. Jak univerzitní učitelé pedagogiky uvažovali o vysokoškolském vzdělání učitelů národních škol. In *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 2011, č. 4, s. 333- 343. Dostupné online: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=779%20title=>.

VESELÁ, Zdenka. Příspěvek k historii učitelského vzdělávání. In *Pedagogická orientace*, roč. 15, 2005, č. 4, s. 26. Dostupné online: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1005/810>.

ZACHAROVÁ, Jarmila. *Českí učitelé a slovenské školstvo v rokoch 1918 – 1939*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2015, s. 23-24. Dostupné online: https://archiv.mpc.edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/15_ops_zacharova_jarmila_-_ceski_ucitelia_a_slovenske_skolstvo_v_rokoch_1918_-_1939.pdf.

ZACHAROVÁ, Jarmila. Počiatky činnosti Referátu ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky. In *Paideia: Philosophical e-journal of charles university*, 9, 2012, č. 1-2, s. 1-14. Dostupné online: <https://ojs.cuni.cz/paideia/article/view/1773>.

Mgr. Jaroslav Durec, PhD.
Slovenský historický ústav Matice slovenskej
Grösslingová 23
812 51 Bratislava, Slovakia
jaroslav.durec@matica.sk